

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

Finanční gramotnost

Financial literacy

Tereza Ondráčková

Cheb 2015

Originál (kopie) zadání BP/DP

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Finanční gramotnost“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce
a za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Cheb dne 15.4.2015

.....

podpis autora

Poděkování:

Děkuji panu Ing. Mgr. Milanu Svobodovi za odborný dohled, konzultace a pomoc při zpracování této bakalářské práce. Dále děkuji mé rodině, především za trpělivost a podporu během celého studia.

Obsah

Úvod.....	6
1 Finanční gramotnost.....	8
1.1 Definice finanční gramotnosti.....	8
1.2 Složky finanční gramotnosti.....	9
2 Osobní a rodinné finance.....	11
2.1 Osobní/rodinný rozpočet.....	11
2.2 Finanční plánování.....	13
2.3 Důsledky nezdravého hospodaření.....	13
2.4 Osobní bankrot jako způsob řešení předlužení.....	16
3 Finanční vzdělávání v ČR.....	19
3.1 Dvoupilířová struktura vzdělávání.....	19
3.2 Principy finančního vzdělávání.....	20
3.3 Formy finančního vzdělávání dospělých.....	20
4 Výzkum finanční gramotnosti v ČR a ve světě.....	22
4.1 Výzkum finanční gramotnosti podle STEM/MARK - 2007.....	22
4.2 Výzkum finanční gramotnosti podle STEM/MARK - 2010.....	24
4.3 Výzkum finanční gramotnosti podle OECD.....	25
5 Praktická část.....	27
5.1 Sběr dat.....	27
5.2 Výzkumný soubor.....	28
5.3 Výsledky dotazníkového šetření.....	29
Zdroj: vlastní zpracování, 2015.....	36
5.4 Chí-kvadrát test nezávislosti v kontingenční tabulce.....	41
Závěr.....	48
Seznam tabulek.....	50
Seznam obrázků.....	51
Seznam použitých zkratk.....	52
Použitá literatura.....	53
Elektronické zdroje.....	54
Seznam příloh.....	55

Úvod

Až do nedávna byl za gramotného považován každý člověk, který uměl číst, psát a počítat. Teprve až s celosvětovou finanční krizí se zjistilo, že k základům gramotnosti nutně patří i gramotnost finanční.

Lidé v dnešním světě nejsou zvyklí čekat, protože téměř vše je k dispozici hned a v neomezeném množství. Jediným problémem se mohou zdát peníze. Avšak ani to není tak docela pravda. Nejrůznější druhy úvěrů jsou dostupnější než kdy jindy a dnešní společnost rychle podlehla konzumnímu způsobu života.

Proč si nepořídit zahraniční dovolenou, nadstandardní vybavení bytu nebo drahé vánoční dárky na dluh, když to tak dělají všichni okolo nás? Teprve až když vyprchá počáteční euforie z nákupu těchto nezbytných věcí, začínáme přemýšlet nad důsledky našeho rozhodnutí. Může se tak snadno stát, že nebudeme mít na splácení úvěru a budeme to řešit úvěrem dalším. Tím se ale dostáváme do dluhové pasti, ze které je obtížné se vymotat. Jasně o tom vypovídá každoroční nárůst exekucí a osobních bankrotů v České republice (dále jen v ČR).

Nejenom konzumní způsob života je ale problémem dnešní generace, která neumí zdravě hospodařit s vlastními financemi. Lidé se nezamýšlejí nad možností, že by se jejich příjmy nějak omezily, ať už díky nemoci nebo ztrátě zaměstnání, a netvoří si žádné finanční rezervy, díky kterým by překonali kritické období. Málo mladých lidí dnes přemýšlí nad tím, z čeho budou žít ve stáří a že by si měli část svých příjmů odkládat již nyní.

Jelikož je finanční gramotnost současným fenoménem, vybrala jsem si toto téma jako námět pro svou bakalářskou práci. Cílem této práce je zjistit úroveň finanční gramotnosti občanů starších 18 let a ověřit, zda existuje závislost mezi věkem, dosaženým vzděláním a mírou finanční gramotnosti.

Samotná práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V první kapitole teoretické části je nejprve představen pojem finanční gramotnosti spolu s jejími složkami – složkou peněžní, cenovou a rozpočtovou. Druhá kapitola je zaměřena na osobní finance, tj. příjmy a výdaje domácnosti, na osobní/rodinný rozpočet a na důsledky, které plynou

z nezdravého hospodaření domácností, včetně přiblížení osobního bankrotu jako jedné z možností, jak se zbavit dluhů. Třetí kapitola se pak věnuje tématu finančního vzdělávání v ČR, jeho přínosům, struktuře i konkrétním formám vzdělávání. Poslední kapitola teoretické části seznamuje čtenáře s úrovní finanční gramotnosti tak, jak vyplynulo z oficiálních průzkumů společnosti STEM/MARK, a.s. v ČR a průzkumu OECD, který proběhl celosvětově.

Praktická část pak na tuto kapitolu navazuje vlastním průzkumem finanční gramotnosti vybraného vzorku dospělé populace v ČR a následným srovnáním výsledků všech šetření. Součástí praktické části je i chí-kvadrát test nezávislosti v kontingenční tabulce, který u vybraných otázek zkoumá, zda je úroveň finanční gramotnosti závislá na věku nebo dosaženém vzdělání.

1 Finanční gramotnost

Ať už chceme nebo ne, dnes a denně každý z nás využívá znalostí finanční gramotnosti. Někdy si to ani neuvědomujeme a činnosti jako je např. běžný nákup provádíme zcela automaticky, aniž bychom přemýšleli nad tím, že nějakých znalostí využíváme. U koupě domu nebo automobilu naopak přemýšlíme více a zvažujeme všechna pro a proti tak, aby to pro nás bylo výhodné. Co toale ta finanční gramotnost vlastně je?

1.1 Definice finanční gramotnosti

„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“ (MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, 2010)

„Finanční gramotnost je specializovanou součástí širší ekonomické gramotnosti, která navíc zahrnuje např. schopnost zajistit si příjem, zvažovat důsledky osobních rozhodnutí na současný a budoucí příjem, orientaci na trhu pracovních příležitostí, schopnost rozhodovat o výdajích apod. Nedílnou součástí finanční gramotnosti jsou také nezbytné makroekonomické aspekty a oblast daňová, a to zejména vzhledem k tomu, že se významně podílí na finančních zdrojích jednotlivců i domácností a má tedy významný vliv na peněžní toky v soukromých financích. Finanční gramotnost jako součást ekonomické gramotnosti formuje znalosti, dovednosti a hodnotové postoje, které by měl občan mít, aby se dokázal uplatnit v současné společnosti.“ (MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, 2010)

1.2 Složky finanční gramotnosti

„Definice finanční gramotnosti je strukturovaná. Finanční gramotnost jako správa osobních/rodinných financí zahrnuje tři složky: gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou. (Obr. č. 1)

Peněžní gramotnost představují kompetence nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakcí s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených (např. běžný účet, platební nástroje apod.).

Cenovou gramotnost představují kompetence nezbytné pro porozumění cenovým mechanismům a inflaci.

Rozpočtovou gramotnost představují kompetence nezbytné pro správu osobního/rodinného rozpočtu (např. schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle a rozhodovat o alokaci finančních zdrojů) a zahrnuje i schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska. Rozpočtová gramotnost zahrnuje vedle výše popsané obecné složky také dvě složky specializované: správu finančních aktiv (např. vkladů, investic a pojištění) a správu finančních závazků (např. úvěrů nebo leasingu.) To předpokládá v obou případech orientaci na trhu různě komplikovaných finančních produktů a služeb, schopnost mezi sebou jednotlivé produkty či služby porovnávat a volit ty nevhodnější s ohledem na konkrétní životní situaci.

S finanční gramotností se dále pojí zvláště **gramotnost numerická** (z hlediska gramotnosti finanční se to týká především využití matematického aparátu k řešení numerických úloh se vztahem k financím), **gramotnost informační** (jako schopnost vyhledat, použít a vyhodnotit relevantní informace v kontextu) a **gramotnost právní** (jako orientace v právním systému, přehled o právech a povinnostech a také možnostech, kam se obrátit o pomoc). Rozvoj těchto gramotností je současně prostředkem k vytváření a posilování ekonomického, právního a politického myšlení občanů.“(MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, 2010)

Obr. č. 1: Schéma složek finanční gramotnosti

Zdroj: Národní strategie finančního vzdělávání, 2010

2 Osobní a rodinné finance

Osobní a rodinné finance jsou finanční prostředky, o kterých je v rámci jednotlivce nebo rodiny rozhodováno. Zjednodušeně se jedná o způsoby získávání peněz a jejich následném použití, ať už formou šetření nebo utrácení.

2.1 Osobní/rodinný rozpočet

Abychom správně hospodařili s našimi penězi, je potřeba o nich mít nejprve přehled. K tomu nám může posloužit osobní/rodinný rozpočet (dále jen „rozpočet“). Rozpočet si můžeme představit jako souhrn příjmů a výdajů jednotlivce nebo domácnosti za určité období. Jeho pravidelné vytváření a sledování nám poskytuje informace o tom, kde je možné snížit výdaje a zároveň nám i odhaluje, zda a kde máme rezervy na případné spoření.

2.1.1 Příjmy domácnosti

Příjmy jsou finanční částky, které obdrží jednotliví členové domácnosti. Mezi nejčastější příjmy domácnosti patří čistý příjem ze zaměstnání či podnikání, sociální dávky, příjmy z pronájmu či prodeje anebo i využití úvěru. (NOVESKÝ A KOL., 2009)

2.1.2 Výdaje domácnosti

Výdaje jsou oproti příjmům peněžní prostředky, které byly vynaloženy na chod domácnosti, bydlení a potřeby jednotlivých členů domácnosti. Pro zjednodušení můžeme výdaje rozdělit do následujících kategorií:

- **běžná spotřeba** – jedná se o nejobtížnější kategorii a to z toho důvodu, že je zapotřebí, aby každý člen domácnosti pečlivě a pravidelně sledoval všechna svá vydání během dne (každý večer pak postačí pár minut k zapsání těchto výdajů),
  - **bydlení** – všechny platby, které se týkají bydlení (nájemné, platby za energie, svoz odpadů, internet, TV a rozhlas, rezervy na opravy aj.),
  - **vzdělání, luxus, zábava** – výdaje na koníčky, sport, vzdělání, dovolené, kulturu, výlety, dárky apod.,
  - **ochrana** – veškerá pojištění členů domácnosti a majetku,
  - **spoření** – stavební spoření, penzijní připojištění, investiční fondy aj.,
  - **dluhy** – splátky veškerých závazků domácnosti (hypotéka, úvěr, leasing)
  - **ostatní** – výdaje, které není možné zařadit do žádné z předchozích kategorií.
- (NOVESKÝ A KOL., 2009)

2.1.3 Tvorba rozpočtu

Na sestavení rozpočtu nám stačí pouze papír, tužka, kalkulačka a čas. Prvním krokem je pak analýza příjmů a výdajů domácnosti. Jelikož je potřeba vytvářet rozpočet pravidelně, budeme uvažovat měsíční interval.

Začneme tím, že si nejprve sepíšeme pevné výdaje, tedy peněžní částky, které platíme pravidelně každý měsíc, a jsou zpravidla ve stejné výši. Dále si sepíšeme výdaje, které jsou kolísající – výdaje na nákup potravin, léků, kulturu, výlety. Poté obě kategorie sečteme a získáme tak celkové měsíční výdaje.

Celkové měsíční výdaje poté srovnáme s celkovými měsíčními příjmy. V tuto chvíli dochází k jedné z těchto situací:

- **rozpočet je vyrovnaný** – celkové příjmy se rovnají celkovým výdajům,
- **rozpočet je přebytkový** – celkové příjmy převyšují celkové výdaje,
- **rozpočet je schodkový** – celkové výdaje jsou vyšší než celkové příjmy, jedná se o situaci, která je dlouhodobě neudržitelná. (NOVESKÝ A KOL., 2009)

Za zdravé hospodaření se považuje, pokud je rozpočet přebytkový, případně vyrovnaný. Peníze navíc můžeme využít jako finanční rezervu do dalších měsíců nebo zvolit vhodný způsob investování a peníze množit.

Pokud je ale náš rozpočet schodkový, existuje zde velké riziko, že se schodek bude navyšovat i v dalších měsících. V této situaci je potřeba se zamyslet nad možností zvýšení našich příjmů a hledat způsoby, jak některé výdaje snížit. U menšího schodku je možné snížit zbytečné výdaje jako je kultura nebo návštěvy restaurace. U většího schodku již musíme uvažovat i nad prodejem movitých věcí či výměně bydlení za menší.

2.2 Finanční plánování

Každý člověk má své potřeby a také cíle a sny. Tyto potřeby se v průběhu života obvykle mění a proto je podstatou finančního plánování hledání způsobů, jak těchto cílů dosáhnout.

Ve finančním plánu je potřeba zvažovat plánované příjmy (ze zaměstnání, pronájmu, prodeje atd.), ale i předpokládané výdaje (na bydlení, splátky úvěrů, koupě auta a vybavení aj.).

Finanční plánování by nás mělo donutit stanovit si reálné finanční cíle a snažit se o jejich dodržení. Jedním z hlavních cílů finančního plánování je tedy vytvoření finanční rezervy, tj. odložené finanční částky, kterou budeme mít v okamžiku potřeby ihned k dispozici. Existuje doporučené pravidlo, že tato rezerva by měla být ve výši tří až šesti průměrných měsíčních příjmů domácnosti.

Finanční plánování rovněž slouží jako prevence před dluhovou pastí, tedy stavu, kdy neschopnost splácení jednoho závazku řešíme pořízením závazku dalšího.

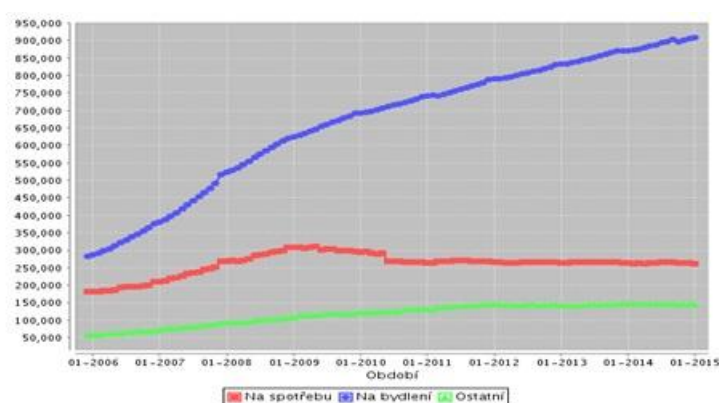
2.3 Důsledky nezdravého hospodaření

Zatímco ještě generace našich prarodičů se v oblasti financí chovala spíše konzervativně, v dnešní době je situace zcela opačná. Důležité je mít všechno hned, byť

na dluh, Významnou roli v této proměně hrají reklamy: „dostupná půjčka, snadná půjčka, půjčka pro každého bez registru...“

Čísla pak jasně vypovídají o tom, že zadlužování českých domácností každým rokem stoupá. Téměř každá pátá domácnost je zatížena hypotékou nebo úvěrem ze stavebního spoření, ještě běžnějším se stal spotřebitelský úvěr, který v nějaké formě využívá asi 25% českých domácností. Na celkové zadlužení českých domácností ke konci roku 2014 je možné podívat se na obrázku č. 2.

Obr. č. 2: Celkové zadlužení domácností ČR (v mil. Kč)

Zdroj: ČNB

V souladu s tím roste i počet předlužených domácností a lze předpokládat, že jejich počet se i nadále bude zvětšovat. Předluženost je oproti zadluženosti stav, kdy lidé nejsou schopni nadále plnit své závazky vůči svým věřitelům a nejčastěji postihuje sociálně znevýhodněné jedince či skupiny, ke kterým patří dlouhodobě nezaměstnaní, příslušníci etnických menšin, zdravotně postižení či osoby s různými druhy závislostí. (NOVESKÝ A KOL. 2009)

2.3.1 Psychické důsledky

Neschopnost splácet své závazky je obtížná životní situace, která s sebou kromě omezení životního standardu nese i řadu dalších důsledků, mezi které patří i psychické problémy. Tyto problémy dopadají na jedince i celou domácnost a mohou se projevat od nespavosti přes stres až k těžkým depresím. Všechny tyto psychické důsledky mají

neblahý dopad na zdravotní stav jedince, a proto je důležité vždy vyhledat včas odbornou pomoc.

2.3.2 Sociální důsledky

Předlužení jedince je ohrožením pro celou domácnost a často v takových případech dochází ke krizi v rodině. Na denním pořádku jsou hádky a obviňování, omezuje se komunikace mezi jednotlivými členy domácností a rodina se rozpadá. Předlužený člověk pak zůstává na svůj problém sám, uzavírá se do sebe, vyhýbá se společnosti a může tak dojít až k jeho sociálnímu vyloučení na okraj společnosti, ze kterého se obtížně vrací zpět. Takovému jedinci se nevyplatí legálně pracovat, proto raději preferuje volný čas a sociální dávky. Ohrožen je rovněž sociálně patologickými jevy, jako je alkoholismus, narkomanie, gamblerství či kriminalita. (NOVESKÝ A KOL., 2009)

2.3.3 Právní důsledky

Pokud nezvládneme platit své závazky včas, dostáváme se do prodlení. Je ale samozřejmé, že naši věřitelé chtějí své peníze zpět a tak jim nezbyvá nic jiného než podniknout právní kroky.

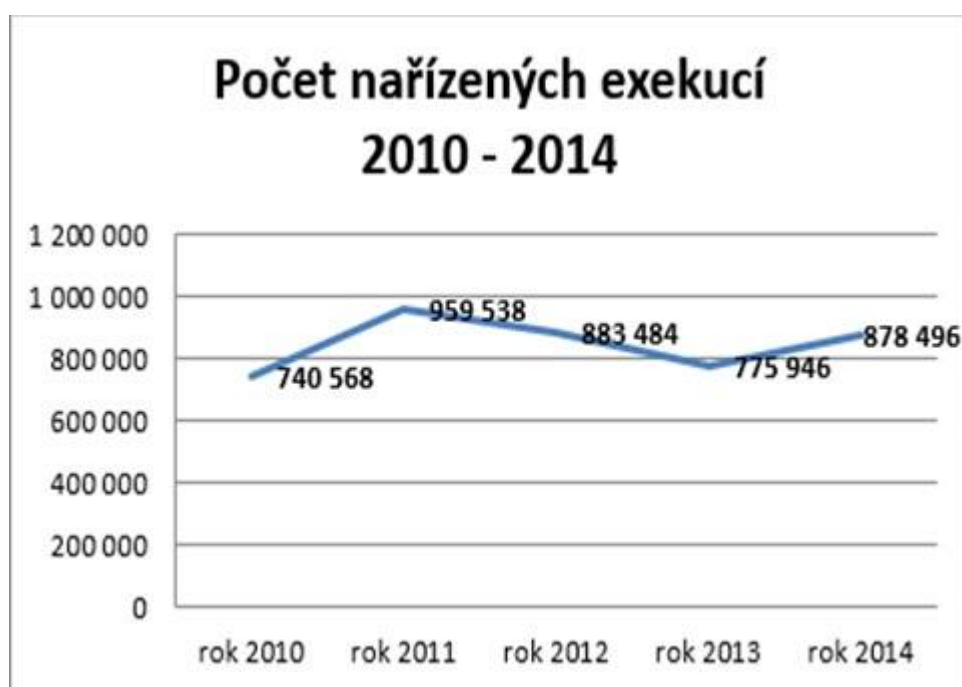
Prvním krokem nejčastěji bývá předžalobní výzva k úhradě, tedy výzva vrátit dlužnou částku do určeného termínu. V tuto chvíli ale bývá dluh již navýšen o sankci za nesplnění podmínek splácení.

Dlužník má v tomto případě dvě možnosti – buď uzná svůj dluh a domluví se s věřitelem na jeho uhrazení, nejčastěji formou splátkového kalendáře, nebo nechá celou věc zajít až k soudu.

V případě druhé možnosti se dlužníkův závazek začne vymáhat v rámci exekuce, kterou je možné provést buď srážkami ze mzdy, zablokováním účtu dlužníka až do doby splacení dluhu nebo prodejem dlužníkovy majetku. (NOVESKÝ A KOL., 2009)

Ačkoliv je exekuce spojena s uhrazením nejen dlužné částky, ale i s náklady na exekuci, které jsou často vyšší než samotný dluh, počet nařízených exekucí neustále stoupá a tento trend se očekává i v následujících letech. Nejčastějšími důvody exekuce jsou neplacení výživného, nájemného, dlužné mzdy, úvěru, pokuty od policie, poplatků za telefonické služby nebo dluhy spojené s podnikáním. Vývoj počtu nařízených exekucí je znázorněn na následujícím obrázku.

Obr. č. 3: Počet nařízených exekucí v ČR 2010 - 2014

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR

2.4 Osobní bankrot jako způsob řešení předlužení

Nejčastější formou exekuce jsou srážky ze mzdy. Podle typu exekuce je možné strhnout pouze určitou část mzdy, a pokud dlužník nevydělává horentní sumy a má navíc rodinu, jsou tyto částky poměrně nízké. Může se tak stát, že plat bude exekucí postižen i několik let, protože úroky z prodlení neustále narůstají a platí se jako první. Zvlášť pokud dlužník ani neví, kolik věřitelů vlastně má.

Jedinou legální možností, jak se v dnešní době zbavit svých dluhů, je vyhlásit osobní bankrot. Osobní bankrot, nebo taky oddlužení, je způsob řešení úpadku, který

zohledňuje sociální aspekty před ekonomickými. Dlužníkovi má umožnit „nový start“ a motivovat ho k aktivnímu zapojení do umořování svého dluhu.

Aby vůbec dlužník mohl o tuto možnost soud požádat, musí splňovat následující podmínky:

- dlužit více věřitelům – minimálně dvěma,
- musí se jednat o peněžité dluhy, u kterých je dlužník více jak 30 dnů v prodlení, případně hrozí, že toto prodlení brzy nastane,
- dlužník není schopen ze svých příjmů své závazky plnit,
- je potřeba mít takový příjem nebo majetek, aby v průběhu následujících pěti let bylo možné splatit alespoň 30% z celkové dlužné částky,
- nemít dluhy z podnikání – avšak u této podmínky existují výjimky a to v případě, že s tím souhlasí věřitel, jedná se o zajištěnou pohledávku nebo jde-li o pohledávku věřitele, která nebyla uspokojena po zrušení konkurzu na majetek dlužníka. (NOVESKÝ A KOL., 2009)

Pokud dlužník splňuje podmínky pro oddlužení, může si k příslušnému Krajskému soudu, pod který spadá svým trvalým bydlištěm, podat návrh na oddlužení. Od tohoto okamžiku již jeho dluhy dále nenarůstají a jeho návrhem se bude zabývat soud v insolvenční řízení. V tomto procesu soud nejprve zkoumá, zda je návrh formálně v pořádku a zda obsahuje všechny potřebné náležitosti. Dále vydá rozhodnutí o tom, že se dlužník nachází v úpadku nebo mu úpadek hrozí, přidělí mu insolvenčního správce, který bude dohlížet na průběh oddlužení a svolá schůzi věřitelů. Od této chvíle mají věřitelé možnost své pohledávky přihlásit, pokud tak neudělají, k jejich pohledávkám se nebude v budoucnosti již přihlížet.

Jedním z posledních kroků insolvenčního řízení je přezkumné jednání, na kterém se řeší způsob oddlužení – splátkový kalendář nebo zpeněžení majetku dlužníka. V případě splátkového kalendáře je dlužníkovi prováděna srážka z jeho příjmů, která je následně rozdělena přihlášeným věřitelům dle výše jejich podílu. V průběhu oddlužení je dlužník povinen plnit řadu povinností, které mu ukládá insolvenční zákon. V opačném případě by mohlo být oddlužení zrušeno a nařízen konkurs.

Jestliže dlužník splnil všechny své povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení, může požádat soud o osvobození od placení zbývajících pohledávek, které dosud nebyly uspokojeny, tedy o odpuštění zbývajících závazků. Osvobození se vztahuje

i na věřitele, k jejichž pohledávkám se v insolvenčním řízení nepřihlíželo, a na věřitele, kteří se do insolvenčního řízení nepřihlásili, ač tak měli učinit. Obecně tedy platí, že dlužníkovi jsou smazány všechny dluhy z minulosti až do okamžiku schválení oddlužení.

Z předchozího textu je tedy zřejmé, že zbavit se dluhů formou oddlužení je výhodnější pro dlužníka než pro věřitele. Výhody jsou zejména následující:

- nelze provést exekuci na majetek dlužníka, ani pokračovat v již probíhající,
- věřitelé musí přihlásit své pohledávky u soudu do stanové lhůty, pokud tak neučiní, k jejich pohledávkám se dále nepřihlíží,
- úroky z prodlení a další příslušenství pohledávek již dále nenarůstá,
- dlužník ani nikdo jiný nemá povinnost upozornit věřitele, že s dlužníkem bylo zahájeno insolvenční řízení – je tedy pouze na věřiteli, zda poctivě sleduje insolvenční rejstřík, ve kterém je toto zveřejněno,
- dlužníkovi je po skončení oddlužení odpuštěno až 70% z výše částky jeho původních dluhů. (NOVESKÝ A KOL., 2009)

Celkově v letech 2008 – 2013 bylo podáno 125 468 insolvenčních návrhů, přičemž počet návrhů na povolení oddlužení činil 89 599, tj. více než 71% všech podaných insolvenčních návrhů. Tato čísla jsou, stejně jako u počtu exekucí, velice alarmující.

3 Finanční vzdělávání v ČR

V letech 2008-2013, tedy od doby, kdy je možné řešit své dluhy formou osobního bankrotu, bylo podáno téměř 90 tisíc návrhů na povolení oddlužení. Tato čísla, stejně jako u počtu nařízených exekucí, jsou velice alarmující. Osobní bankrot nám sice může pomoci začít nový život, ale mnohem větší význam má v tomto směru prevence. Za tu považují finanční vzdělávání, které by mělo být vštěpováno předškolním dětem již v rodinách a pokračovat by mělo na základní a střední škole.

Přípravné práce na koordinované finanční vzdělávání v ČR byly zahájeny již v roce 2006, ale teprve až v roce 2010 byla Ministerstvem financí (dále jen MF) vytvořena a následně schválena Národní strategie finančního vzdělávání (dále jen „strategie“). Tato strategie nemá za úkol konkretizovat jednotlivé projekty, ale zastřešit je pomocí společných cílů a principů. Vymezuje základní úkoly a principy v oblasti finančního vzdělávání. Národní strategie vychází z doporučení mezinárodních organizací jako je EU nebo OECD. (MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, 2010)

3.1 Dvoupilířová struktura vzdělávání

Aby bylo finanční vzdělávání úspěšné, musí jednotlivé vzdělávací aktivity pokrývat všechnyskupiny obyvatel. Z toho důvodu byla vymezena tzv. dvoupilířová struktura finančního vzdělávání, která vymezuje počáteční a další vzdělávání. (MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, 2010)

Počáteční vzdělávání je vzdělávání žáků a probíhá na základních a středních školách. Nejprve bylo finanční vzdělávání zařazováno jen okrajově jako součást jednotlivých předmětů, ale v roce 2013 byl do školních osnov zařazen i nový předmět Finanční gramotnost. Ten má za úkol zajistit orientaci na finančním trhu a naučit žáky zodpovědnému přístupu k rodinnému rozpočtu. (MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, 2010)

Další vzdělávání se zaměřuje na dospělou populaci, tedy spotřebitele finančních produktů a služeb, a mělo by být zajišťováno především soukromým sektorem, i když určitou roli i zde hrají subjekty veřejné správy. (MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, 2010)

3.2 Principy finančního vzdělávání

Ještě předtím, než si přiblížíme konkrétní formy finančního vzdělávání dospělých, je třeba zdůraznit, že toto vzdělávání musí splňovat určitá pravidla, aby bylo efektivní a mělo smysl. Říkáme jim princip obecnosti, odbornosti a zacílení.

V praxi to znamená, že finanční vzdělávání se nesmí týkat konkrétních produktů a služeb, musí být zajištěna nejenom odbornost vzdělávání, ale i vzdělavatelů, a každý konkrétní projekt by měl jasně vymežit cílovou skupinu a vhodný způsob interpretace, aby došlo ke správnému pochopení dané problematiky. (MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, 2010)

3.3 Formy finančního vzdělávání dospělých

V současné době existuje mnoho způsobů, jak se mohou dospělí finančně vzdělávat.

Jako velice zajímavou formu vzdělávání můžeme považovat v dnešní době on-line kurzy, které člověk absolvuje, aniž by kamkoliv chodil. Za zmínku jistě stojí on-line kurz MF „Proč se finančně vzdělávat?“ na portále <http://www.psfv.cz/>, kde jsou na jednom místě informace ze světa financí. Velice zajímavá je na tomto webu příloha „Vytvořte si rozpočet“, která může domácnostem posloužit jako přehledný nástroj pro správu rodinných financí.

Další projekt, který může zaujmout, je projekt Finanční gramotnost na <http://www.nenechsedojit.cz/>. Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem (ESF) a státním rozpočtem a jeho cílem je zvýšit motivaci lidí k odpovědnému přístupu k penězům. Na webových stránkách najdeme kromě bezplatných on-line kurzů s testy na konci každého kurzu i možnost přihlásit se

do bezplatného kurzu na téma, která nás zajímá. Tento projekt proběhl již v letech 2012-2013 a pro velký úspěch se bude na podzim letošního roku opakovat. Velkým plusem je, že je možné využít bezplatných konzultací s lektory tohoto projektu a to buď osobně nebo formou on-line poradny.

Další formou finančního vzdělávání v ČR jsou projekty zaměřené na konkrétní skupiny obyvatel. Při hledání narazíme na kurzy finanční gramotnosti pro zrakově postižené, nezaměstnané, etnické menšiny, důchodce nebo učitele. Všechny tyto kurzy bývají dotované z EU a tudíž bezplatné. Z této skupiny může zaujmout projekt Made by – Finanční gramotnost pro matky v azylových domech, který vznikl jako partnerský projekt Nadace Terezy Maxové dětem v roce 2013. Informace o samotném projektu poskytla paní Petra Zapletalová, marketingová ředitelka Nadace Terezy Maxové dětem, na jaře letošního roku. „Společným problémem žen v azylových domech je mimo jiné citelný nedostatek finančních prostředků či dluhy. Z daného důvodu je záměrem projektu individuální práce a zvýšení finanční gramotnosti klientek dvou zapojených azylových domů ve Vsetíně a Oseku. Sledovaným cílem je pak napomoci změně chování klientek v otázce osobních financí a možnost zajištění finanční rezervy. V neposlední řadě pak i umožnění lepšího přístupu k získání zaměstnání. Tento program má dvě části – teoretickou a praktickou. V teoretické části probíhají v obou azylových domech vzdělávací moduly zaměřené na finanční gramotnost např. Jak šetřit své finance, Kdo je spotřebitel a jak se chránit, Finanční plánování, Hospodaření s penězi apod. V praktické části je matkám umožněno vyrábět různé produkty (klíčenky, šperky aj.), které se následně prodávají a zapojené ženy tak získávají příjem navíc. Cílem projektu je alespoň 40 žen ročně.“

Kromě bezplatných kurzů ale existuje i spousta soukromých institucí, které poskytují finanční vzdělávání za úplatu – ta se většinou pohybuje v řádu několika tisíců za jednodenní kurz. Tyto kurzy jsou určeny široké veřejnosti. Jak ale vyplynulo z průzkumů společnosti STEM/MARK a.s., které budou přiblíženy v další kapitole, o tyto kurzy mezi běžnými občany moc velký zájem není.

4 Výzkum finanční gramotnosti v ČR a ve světě

Poslední kapitolou teoretické části je výzkum finanční gramotnosti v ČR a ve světě. Tato kapitola zároveň poslouží i jako podklad pro praktickou část, kdy budou srovnány výsledky vlastního šetření finanční gramotnosti s výsledky průzkumů, které již proběhly.

Velmi často se setkáváme s různými výzkumy a testy finanční gramotnosti, ať už na internetu nebo v tisku. Většinou jsou to průzkumy různých bank a bývají zaměřeny na znalost finančních pojmů. Takovéto průzkumy však nemají žádnou vypovídací hodnotu.

Jako příkladbyly vybrány celkem tři doposud oficiální průzkumy – dva uskutečněné v ČR společností STEM/MARK, a.s., a jeden, jehož zadavatelem je OECD a byl zaměřen celosvětově.

4.1 Výzkum finanční gramotnosti podle STEM/MARK - 2007

STEM/MARK, a.s., je marketingová společnost, která své výzkumy provádí pomocí otevřených dialogů mezi školeným tazatelem a respondentem.

V roce 2007 MFČR poprvé zadalo společnosti STEM/MARK a.s., aby pomocí výzkumu zmapovala základní úroveň finanční gramotnosti dospělé populace naší republiky. Kvantitativního výzkumu „face to face“ se zúčastnilo 800 respondentů starších 18 let, kteří nejprve měli ohodnotit svou vlastní finanční vzdělanost. Dále se zkoumala základní znalost termínů v oblasti finančních služeb, znalost a orientace ve finančních produktech a službách, struktura využívaných produktů a finanční strategie domácností. Důležitou oblastí výzkumu bylo také zjistit zájem o finanční vzdělávání. Jako kvótní znaky byly brány pohlaví, věk, vzdělání, region a velikost místa bydliště.

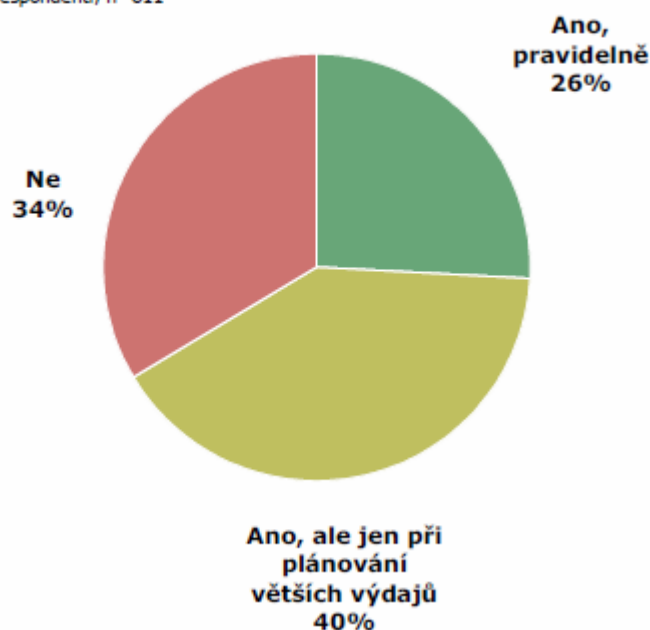
Z výsledků vyplynulo, že dospělá populace ČR hodnotí úroveň své finanční gramotnosti průměrnou známkou 3, přičemž čím vyšší vzdělání a příjmy, tím lepší sebehodnocení.

Zájem o finanční vzdělávání a získávání nových informací ve finanční oblasti by měly 3/4 dospělé populace a to v případě, že by bylo zcela zdarma a bez propagace konkrétního poskytovatele. Respondenti k této oblasti také uvedli, že by raději preferovali pasivní formu dalšího vzdělávání ať už čtením odborných příloh v tisku nebo sledováním specializovaných pořadů v televizi, a že vzdělávání ve finanční oblasti by mělo být povinné na středních školách.

Co se týče rodinného nebo osobního rozpočtu, došla společnost k závěru, že ačkoli se převážná většina dotazovaných shoduje v potřebě vzdělávání v oblasti tvorby jeho sestavování u dospělých i školních žáků, sestavuje si ho pravidelně jen čtvrtina domácností, další 2/5 pouze při plánování větších výdajů. (Obr. č. 4)

Obr. č. 4: Sestavování domácího rozpočtu

ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=811

Zdroj: STEM/MARK, Finanční gramotnost 2007

Z výzkumu dále vyplynulo, že nejpoužívanějšími finančními produkty jsou běžný účet a bankovní karty, stavební spoření a penzijní připojištění či penzijní fondy a nejdůvěryhodnějším zdrojem v oblasti financí je přímý poskytovatel finančního produktu nebo služby. (STEM/MARK a.s., 2007)

4.2 Výzkum finanční gramotnosti podle STEM/MARK - 2010

V roce 2010 provedla společnost STEM/MARK a.s. druhý a podrobnější výzkum. Zadavatelem bylo opět MF spolu s Českou národní bankou (dále jen ČNB). Cílem tentokrát bylo zmapovat finanční gramotnost dospělé populace ČR na základě objektivních znalostí v oblasti financí, zjistit, zda lidé tyto znalosti dovedou využít v praxi a dozvědět se více o postojích a chování dospělé populace v souvislosti s rodinnými financemi, úsporami a zajištěním. Výzkum proběhl stejným způsobem jako v roce 2007, tedy pomocí kvantitativního „face to face“ dotazování, a zúčastnilo se ho 1005 respondentů nad 18 let z celé ČR.

Závěrem výzkumu v oblasti domácích financí bylo, že rodinný rozpočet si tvoří 45% domácností, tedy o celých 20% více než v roce 2007, z toho 77% vždy nebo většinou sleduje dodržování tohoto rozpočtu. Hospodaření s financemi mají v domácnosti na starosti častěji ženy než muži.

Co se týče vytváření finančních rezerv, ať už pro případ ztráty příjmu nebo na stáří, nejčastěji tak dělají vysokoškoláci a lidé s vyššími příjmy. Třetina všech respondentů uvedla, že finanční rezervu na stáří nemá z čeho tvořit.

V oblasti finančních produktů byli lidé mimo jiného dotazováni na rozdíl mezi debetní a kreditní kartou. Podle svého vyjádření ho zná 62% lidí, ale jen polovina z nich zná rozdíl ve skutečnosti. Při výběru úvěru lidé nejčastěji hledí na výši splátky a úrokovou sazbu, z toho jen 17% dokáže správně spočítat úročení. Jen 36% dotazovaných si před podpisem pečlivě přečte úvěrovou smlouvu.

Z průzkumu finančního chování vyplynulo, že 51% lidí má řešení pro případ obtížné finanční situace – nejčastěji by omezili své výdaje nebo žili z úspor. Jen 64% lidí by informovalo své věřitele v případě, že by nebyli schopni splácet své závazky. Více než polovina lidí před nákupem zvažuje, zda si to může dovolit, což logicky klesá se zvyšujícím se příjmem. Pořízení dovolené na úvěr považuje za dobrý nápad 16% dotazovaných, zatímco u televize je to téměř polovina. (STEM/MARK a.s., 2010)

4.3 Výzkum finanční gramotnosti podle OECD

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) zveřejnila na svých webových stránkách výsledky studie měření finanční gramotnosti „*Measuring financial literacy: result of the OECD INFE pilot study*“. Tohoto pilotního projektu z roku 2012, který se zabýval znalostmi, chováním a postoji v oblasti financí dospělých občanů 14 zemí zařazených do mezinárodní sítě pro finanční vzdělávání INFE, se zúčastnila i ČR. Dalšími účastníky studie byla Albánie, Arménie, Estonsko, Německo, Maďarsko, Irsko, Malajsie, Norsko, Peru, Polsko, Jižní Afrika, Velká Británie a Britské panenské ostrovy.

Výsledky ukazují na nedostatek finančních znalostí významné části populace ve všech zemích zapojených do studie a na velké rozdíly týkající se postojů jednotlivců v této oblasti. Výsledky této studie umožňují také jednotlivým zemím identifikovat klíčové potřeby, které poslouží k vypracování jednotlivých strategií pro finanční vzdělávání.

Průzkum probíhal pomocí dotazníků, které účastníci studie vyplňovali buď osobně, nebo formou telefonického průzkumu. Otázky se týkaly základních finančních znalostí, chování a postojů týkajících se různých aspektů finanční gramotnosti, včetně rozpočtu a hospodaření s penězi, krátkodobých a dlouhodobých finančních plánů a výběr finančních produktů. Jsou zde i otázky, které poskytují důležité socio-demografické údaje účastníků, včetně věku, pohlaví a příjmů. Každá z oblastí výzkumu byla ohodnocena, maximální skóre u každé bylo 9 a hodnota 6 byla brána již jako vysoká.

V oblasti finančních znalostí odpovídali účastníci na otázky týkající se časové hodnoty peněz, úroků z úvěru, složeného úroku, rizikovost a výnosnost, definice inflace a diverzifikace. Závěrem této oblasti bylo, že účastníci mají základní znalosti, ale velký podíl z nich příliš nerozumí diverzifikaci a složenému úročení.

Oblast finančního chování zjišťovala, zda účastníci zvažují své nákupy, platí včas, nastavují si a dosahují dlouhodobých cílů, vedou si rozpočet domácnosti, nebo jak moc jsou opatrní při výběru finančního produktu. Zatímco v Malajsii si domácí rozpočet vedou tři čtvrtiny dotázaných, v téměř všech zbývajících zemích je to méně než polovina, někdy dokonce i méně než třetina (Estonsko, Německo, Maďarsko a Norsko).

Velký problém mají dotazovaní také s výběrem finančního produktu a to ve všech zúčastněných zemích.

Oblast postoje k financím obsahovala tři argumenty, na které účastníci reagovali buď souhlasem, nebo nesouhlasem:

1. Raději utratím peníze hned, než abych si je uložil na delší dobu.
2. Mám ve zvyku žít pro dnešek, zítřek je daleko.
3. Peníze jsou od toho, aby se utratili.

Z odpovědí vyplynulo, že nejvíce konzervativní v otázce peněz jsou respondenti z Peru, kteří nejméně souhlasili se všemi tvrzeními. Naopak s prvním a druhým tvrzením se nejvíce ztotožňují lidé z Arménie, s druhým tvrzením pak lidé z Polska a Estonska.

Podle socio-demografických údajů mají vyšší finanční znalosti muži, opakem je to pouze v Maďarsku. U finančního chování již velké rozdíly mezi muži a ženami nejsou, v České republice, Estonsku, Norsku, Polsku a Velké Británii jsou na tom ženy dokonce lépe. Co se týče postoje k financím, ve většině zemí dopadly lépe ženy než muži. Rozdíly ve finanční gramotnosti jsou patrné i podle věku. Ve většině zemí dosahují respondenti středního věku vyšší finanční gramotnosti oproti ostatním. Obdobné je to i u účastníků studie s vyššími příjmy, výjimkami jsou jen Arménie a Irsko, kde střední vrstva vykazuje vyšší finanční gramotnost než lidé s nejvyššími příjmy. Dále se, stejně jako při výzkumu v ČR, potvrdilo i to, že čím vyšší vzdělání, tím vyšší finanční gramotnost.

Takto vypadají výsledky pilotní analýzy, která se bude se stejnými zeměmi opakovat ve tříletém nebo pětiletém intervalu. (OECD, 2012)

5 Praktická část

Cílem praktické části mé bakalářské práce bylo zjistit úroveň finanční gramotnosti v oblasti osobních financí a jejich plánování u dospělé populace ČR. Pro sběr dat byla použita dotazníková metoda a to z toho důvodu, aby byly získány informace od co největšího počtu respondentů.

Ve druhé polovině této praktické části byl u vybraných otázek z dotazníku proveden chí-kvadrát test nezávislosti v kontingenční tabulce. Cílem tohoto testu bylo zjistit, zda je úroveň finanční gramotnosti závislá na věku nebo dosaženém vzdělání.

5.1 Sběr dat

Předtím, než byl spuštěn sběr dat, byla provedena kvalitativní analýza dotazníku, tzv. pilotáž. Jejím cílem bylo zjistit, zda jsou otázky v dotazníku dostatečně srozumitelné a respondent na ně dokáže odpovědět. Tato pilotáž proběhla s 15 respondenty z mého nejbližšího okolí (rodina, přátelé) všech věkových skupin. S každým z těchto respondentů autorka dotazník osobně prošla. Po pilotáži zůstal dotazník až na pár drobných úprav ve formulaci otázek nezměněn a mohl být použit pro sběr dat.

Samotný sběr dat proběhl anonymně od 20.3.2015 do 26.3.2015. Ze 105 dotazníků se podařilo získat nazpět 100 kompletně vyplněných dotazníků, návratnost tedy činila 95,24%.

První část dotazníku obsahovala otázky týkající se informací o respondentovi – pohlaví, věk a dosažené vzdělání. Druhá část obsahovala 14 otázek týkajících se finančního chování v oblasti osobních a rodinných financí, používaných finančních produktů a znalosti rozdílu mezi kreditní a debetní kartou.

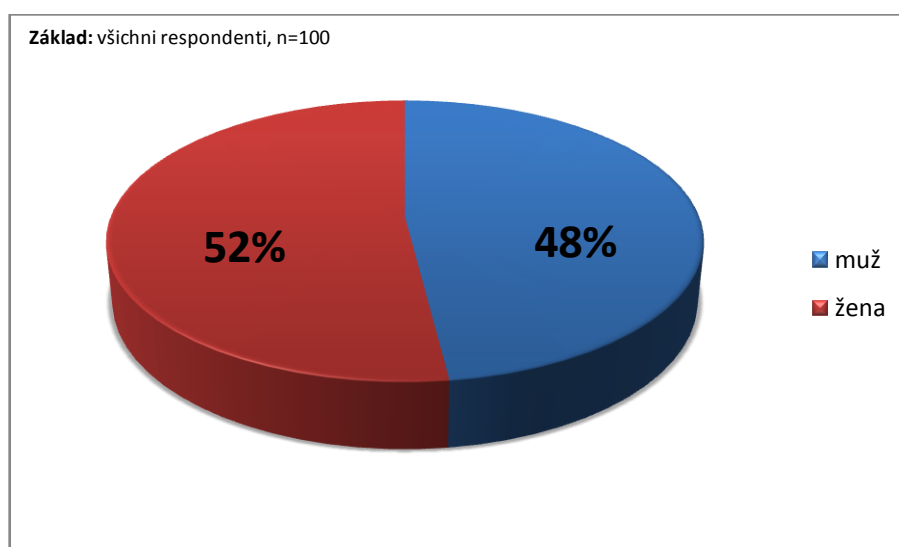
Dotazník je přiložen k bakalářské práci jako příloha A.

5.2 Výzkumný soubor

Dotazník byl náhodně rozdán mezi kolegy v autorčině zaměstnání, v místě bydliště a mezi členy rodiny a přátelé. Jednalo se o dospělé občany ČR, tedy osoby starší 18 let.

Jak je vidět na následujícím grafu, složení mužů a žen odpovídá téměř vyrovnanému zastoupení české populace.

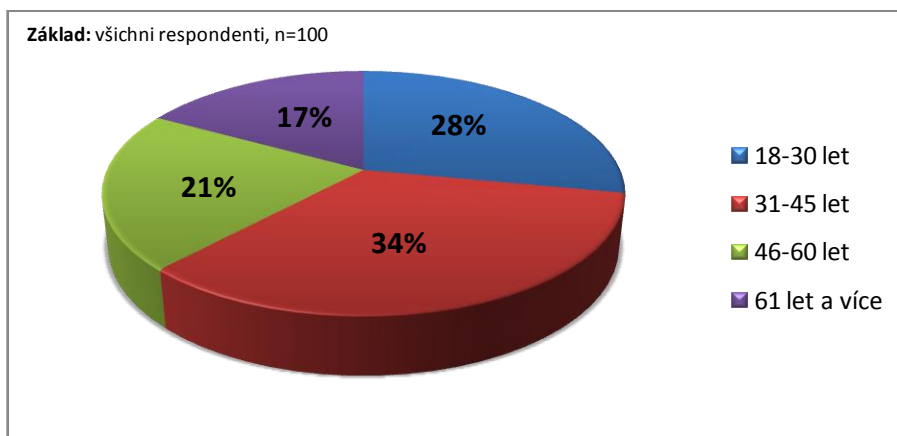
Obr. č. 5: Složení respondentů podle pohlaví

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Respondenty si dle věku autorka rozdělila do čtyř věkových skupin – 18-30 let, 31-45 let, 46-60 let a 61 let a více. Z grafu vyplývá, že respondentů ve věku 31-45 let je dvakrát více než respondentů starších 60 let, zbylé dvě skupiny jsou zhruba vyrovnané.

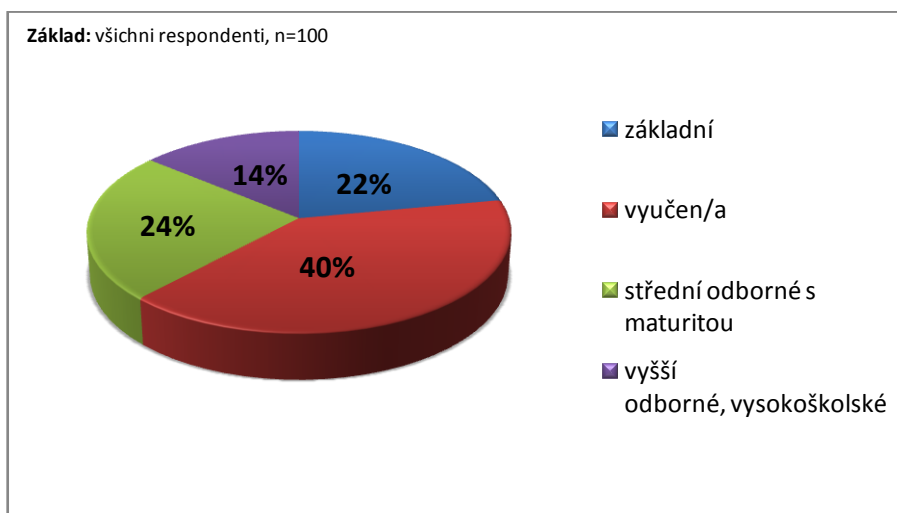
Obr. č. 6: Složení respondentů podle věku

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Podle nejvyššího dosaženého vzdělání je složení respondentů následující:

Obr. č. 7: Složení respondentů podle nejvyššího dosaženého vzdělání

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

5.3 Výsledky dotazníkového šetření

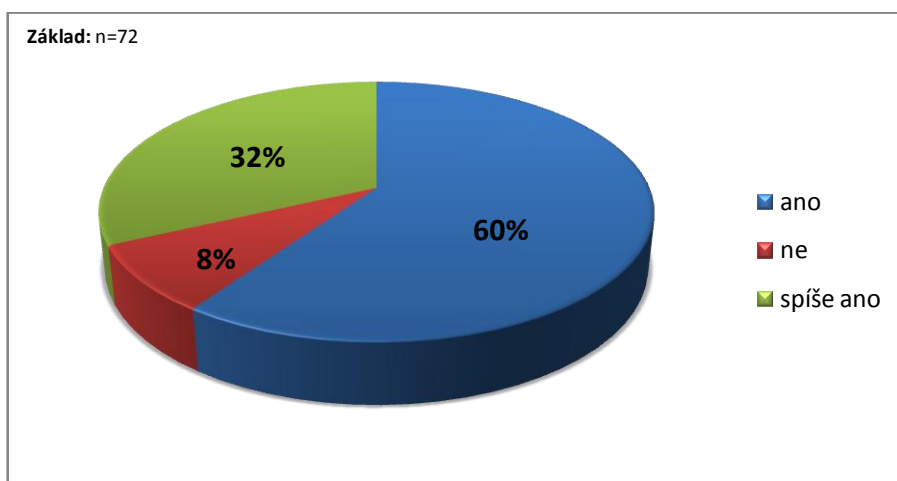
Cílem první otázky bylo zjistit, zda respondenti vědí, kdo je finančně gramotný člověk a pokud ano, zda se za něj považují. Z definice finanční gramotnosti vyplývá, že finančně gramotný člověk je takový, který dokáže finančně zabezpečit sebe nebo svou rodinu, tedy dokáže si obstarat příjem a tento příjem umí zodpovědně spravovat v rámci

osobního/rodinného rozpočtu. Finančně gramotný člověk rovněž rozumí problematice cen a peněz a orientuje se na finančním trhu.

28 respondentů nedokázalo správně nebo vůbec definovat finančně gramotného člověka. 96,43% těchto respondentů byli lidé s nižším stupněm vzdělání, tedy lidé vyučení a lidé se základním vzděláním. Problematická byla otázka také pro ženy, kdy správně odpovědět nedokázalo téměř 40% z nich. Těchto 28 respondentů zároveň uvedlo, že se za finančně gramotného člověka nepovažují

Zbýlých 72 respondentů tedy ví, kdo je finančně gramotný člověk, ale ne všichni se za něj považují, na což je možné se podívat na dalším grafu.

Obr. č. 8: Považujete se za finančně gramotného člověka?

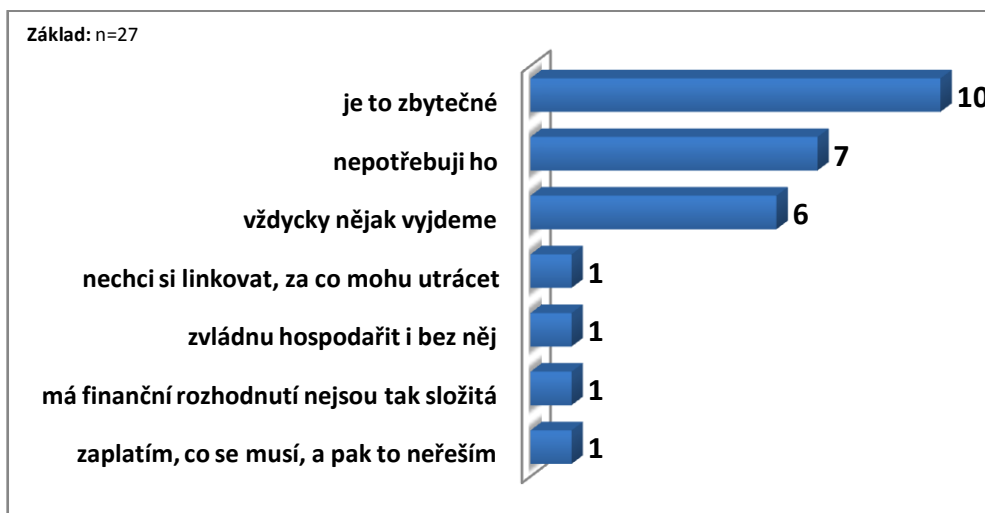

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Druhá otázka se týkala sestavování osobního/rodinného rozpočtu a jeho dodržování. Osobní nebo rodinný rozpočet si tvoří 73% dotázaných, z nichž 77% ho i pravidelně dodržuje. Při porovnání s průzkumy společnosti STEM/MARK je vidět, že počet domácností, které si tvoří rozpočet, rok od roku stoupá.

Níže je možné podívat se na důvody, proč si někteří z dotazovaných rozpočet netvoří. V této 27 členné skupině se nacházejí lidé obou pohlaví, všech věkových skupin i různého vzdělání, je možné tedy říci, že ani jedno z těchto kritérií nemá na sestavování rozpočtu vliv.

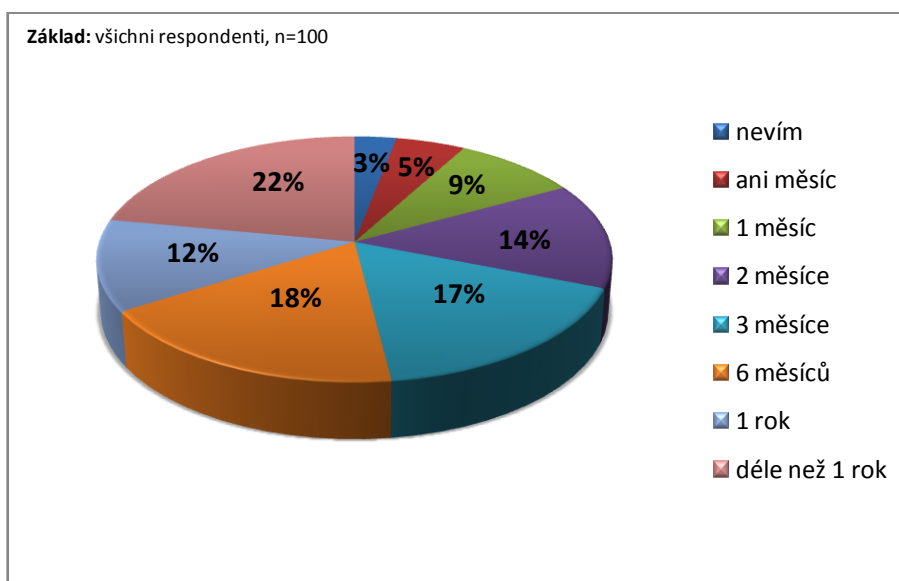
Obr. č. 8: Důvody, proč si lidé nesestavují osobní/rodinný rozpočet

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Třetí otázka měla zjistit, jak dlouho by dotazovaní v případě nečekaného výpadku příjmů dokázali vyjít z úspor. Všeobecně se má za to, že tato finanční rezerva by měla být ve výši tří až šesti průměrných měsíčních příjmů domácnosti. Z odpovědí dotazovaných respondentů vyplynulo, že tuto finanční rezervu má 35% dotazovaných a 34% respondentů by z úspor dokázalo žít dokonce rok a déle. Pouze 8% dotázaných buď neví, jak dlouho by vyžili, nebo nemá rezervu žádnou.

Obr. č. 9: Jak dlouho byste momentálně dokázali vyjít z úspor?

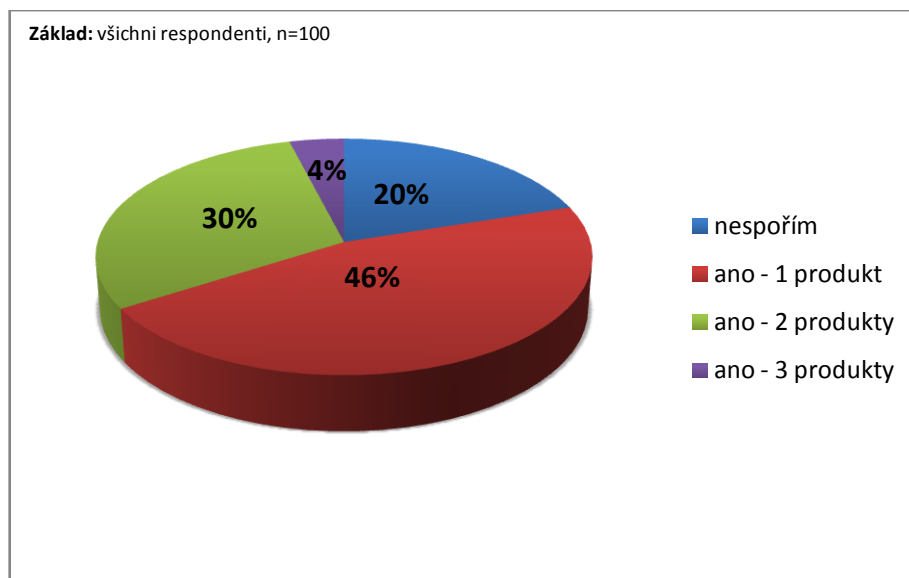

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Z dotazníků rovněž vyplynulo, že výše úspor roste s věkem a také s dosaženým vzděláním. U obou kategorií je to logické. U lidí s věkem 46 let a více se předpokládá, že mají již vyřešenou otázku bydlení a jejich děti vedou své vlastní životy, a proto jim zbývá více peněz. U lidí s vyšším vzděláním je zase předpoklad, že mají lépe placenou práci a tak i oni mohou pravidelně odkládat větší částky na nečekané situace.

I další otázka se týkala úspor, konkrétně zda a jakým způsobem si lidé tvoří úspory na stáří. 46% dotazovaných si na stáří spoří využitím jednoho produktu a 34% dotazovaných dokonce kombinací dvou a více produktů, kdy nejčastější kombinaci tvoří penzijní připojištění spolu s životním pojištěním. Kombinaci více produktů také více využívají lidé vzdělanější.

Obr. č. 10: Spoříte si na stáří?

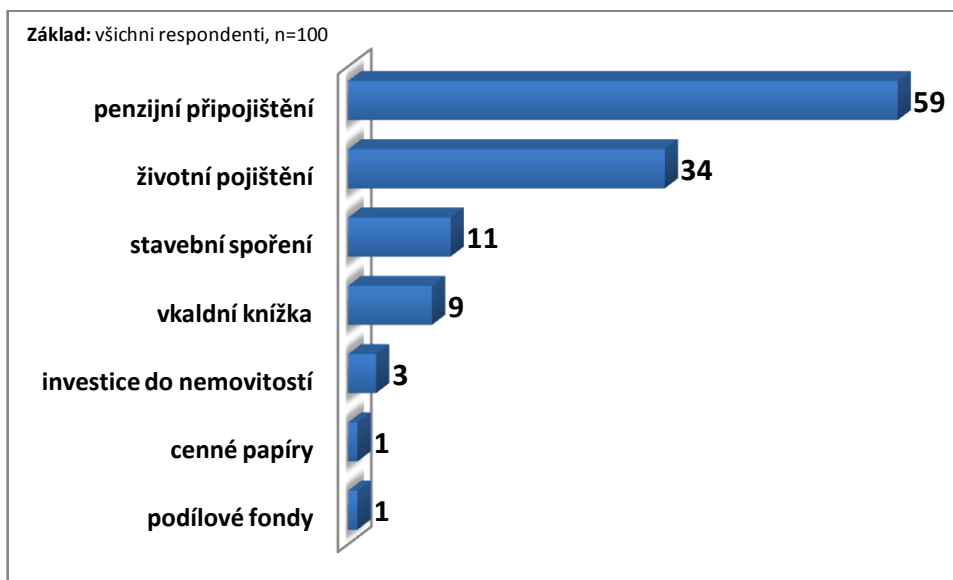

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Na následujícím grafu je vidět, jaké produkty jsou nejčastěji využívány k tvorbě úspor na stáří.

Obr. č. 11: Finanční produkty využívané k tvorbě úspor na stáří

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Ze sta dotazovaných byla celá pětina těch, kteří si na stáří nespoří. Z 55% se jednalo o lidi ve věkové skupině 18-30 let a jako nejčastější důvod uvedli, že nemají z čeho spořit. Na další důvody je možné se podívat níže.

Obr. č. 12: Z jakého důvodu si nespoříte na stáří?

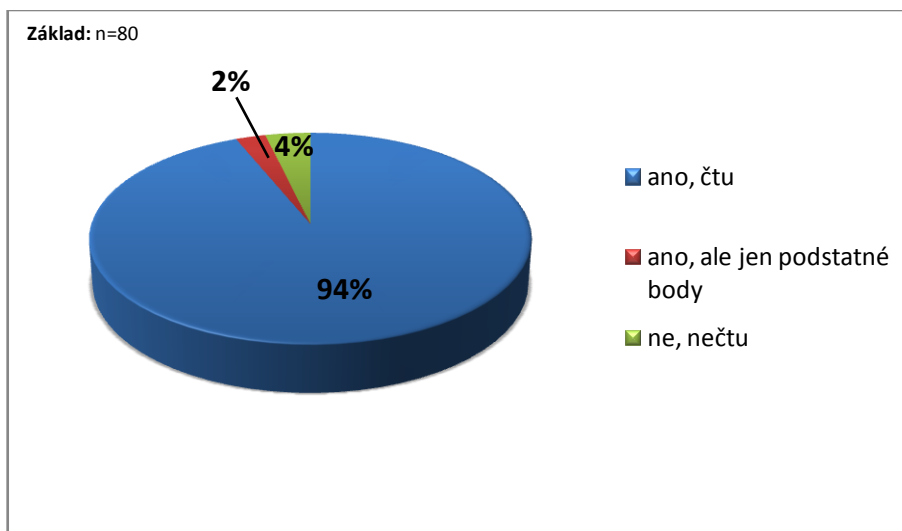

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Podle průzkumu společnosti STEM/MARK v roce 2010 pouze 36% dotázaných pečlivě čte podmínky úvěrové smlouvy ještě před podpisem. Pátou otázkou autorka tedy chtěla

zjistit, zda se 5 let od tohoto průzkumu společnost tohoto nešvaru zbavila. Jelikož si 20% dotázaných lidí půjčku ani úvěr nikdy nebralo, bylo jako základ použito 80 respondentů.

Obr. č. 13: Čtete si poctivě smluvní podmínky před podpisem úvěrové smlouvy?

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Druhou částí otázky bylo zjišťováno, zda dotazovaní těmto podmínkám rozumí. Ze vzorku 80 respondentů, kteří mají s podpisem úvěrové smlouvy zkušenost, celých 75% zcela nebo spíše rozumí, zbylých 25% buď nerozumí většině, nebo vůbec. Něco málo přes polovinu dotazovaných si body, kterým nerozumí, nechá ještě před podpisem úvěrové smlouvy vysvětlit.

Otázka číslo 6 byla zaměřená na to, zda jsou lidé ochotni se zadlužit kvůli vánočním dárkům, dovolené a podobně. Je překvapující, že takové jednání schvalují pouhá 3% dotazovaných lidí. V tomto případě se jednalo pouze o ženy, které jako důvod uvedly, že tím chtěly svým dětem dopřát hezčí Vánoce. Jako nejčastější důvod, proč si na takové příležitosti nepůjčovat, respondenti uvedli, že je to hloupost a raději si budou odkládat menší částky každý měsíc

Sedmá otázka byla té předchozí podobná, jen se jednalo o koupi mobilního telefonu pro dítě/vnouče. Model, který si dítě vybralo, by i přes nepříznivou finanční situaci přesto koupilo 16% dotázaných. Celá polovina z těchto dotázaných uvedla, že by se v danou chvíli snažila ušetřit na jiných místech domácího rozpočtu, jen aby dítě tento telefon dostalo, dalších 44% by využilo splátkového prodeje. Jedna respondentka

uvedla, že by si půjčila peníze od rodiny. Stejně jako v předchozí otázce, i v této jsou zadlužení více nakloněny ženy a to ve zhruba 88%. Vysvětlení je celkem jednoduché. Díky mobilnímu telefonu máme své děti neustále pod kontrolou, takže k jeho koupi na dluh nemáme tak odmítavý postoj jako v předchozím případě. Téměř 60% respondentů by se dítěti snažilo vysvětlit danou situaci a koupilo by levnější model. Na další odpovědi je možné se podívat zde.

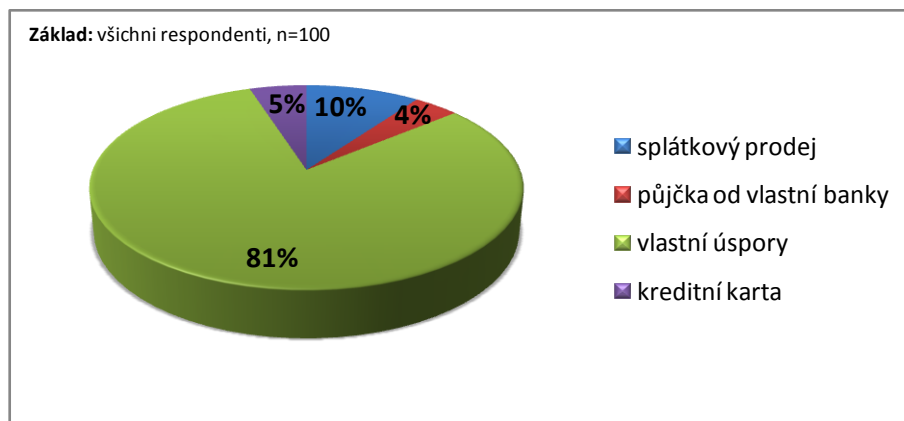
Obr. č.14: Vaše dítě/vnouče potřebuje nový mobil, ale Vy na něj nemáte, co uděláte?

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Osmá a devátá otázka spolu souvisejí. Nejprve měli dotazovaní zvolit způsob, jakým by momentálně financovali koupi nové lednice. 4/5 dotázaných má pro takovou nečekanou situaci finanční rezervu a nákup by mohli financovat z vlastních úspor. Zajímavým zjištěním bylo i to, že nikdo ze zkoumaného vzorku by nevyužil služeb nebankovní společnosti, ačkoliv to lidé v podobných situacích často dělají.

Obr. č. 15: Jakým způsobem byste v tuto chvíli financovali koupi nové lednice?

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

V následující otázce byli respondenti požádáni, aby dle svého uvážení seřadili možnosti z předchozí otázky od nejvýhodnější po tu nejméně výhodnou. Odpovědi jsou uvedeny v tabulce č. 1.

Tab. č. 1: Varianty odpovědí

Varianta	Odpověď	Počet respondentů
č. 1	ACBED	1
č. 2	CABDE	1
č. 3	CABED	25
č. 4	CAEBD	3
č. 5	CBAED	10
č. 6	CBEAD	4
č. 7	CEABD	10
č. 8	CEBAD	2
č. 9	ECBAD	1
č. 10	částečná nebo žádná odpověď	43

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Na první pohled se může zdát, že nejvýhodnější variantou je použití vlastních úspor. Pravda je ale taková, že stejně výhodné může být i využití splátkového prodeje, pokud je bez navýšení. V tomto případě by lednice byla splácena menšími částkami každý měsíc a vlastní úspory by zůstaly v záloze pro jinou nečekanou situaci.

Diskutabilní je i platba kreditní kartou. Její použití je v tomto případě výhodné pouze při využití bezúročného období, tedy pokud vrátíme celou částku do předem určeného data. Tato varianta ale zatíží rozpočet v dalším měsíci, takže je výhodná jen v danou chvíli. V případě, že není využito bezúročného období a vy se rozhodnete pro pravidelné měsíční splácení vypůjčené částky, stává se z dobrého sluhy zlý pán, protože velká část měsíční splátky, někdy i stokoruny, je úrok, který se u kreditních karet pohybuje často v řádu i více než 20%. Platba kreditní kartou tak může být v závěru stejně nevýhodná jako půjčka od nebankovní společnosti (viz varianta č. 2).

Všichni respondenti, kteří na otázku dokázali odpovědět, mají tedy svým způsobem pravdu a nedá se říci, že jakákoliv z jejich odpovědí je vyloženě špatná. U splátkového prodeje, platby kreditní kartou a půjčky od vlastní banky vždy záleží na konkrétních podmínkách daného produktu (úrokové sazbě, RPSN, délce splatnosti atd.) a jejich hodnocení je čistě individuální. Vysvětlení tohoto faktu se autorce dostalo pouze od 5% všech dotázaných – všichni spadali do prvních dvou věkových kategorií,

v 80% se jednalo o lidi s vyšší formou dosaženého vzdělání a až na jednu výjimku to byli muži. Tento fakt opět potvrzuje to, co vyplynulo z odpovědí na otázky 6 a 7 – muži jsou k zadlužení obezřetnější a více přemýšlejí nad financováním svých nákupů.

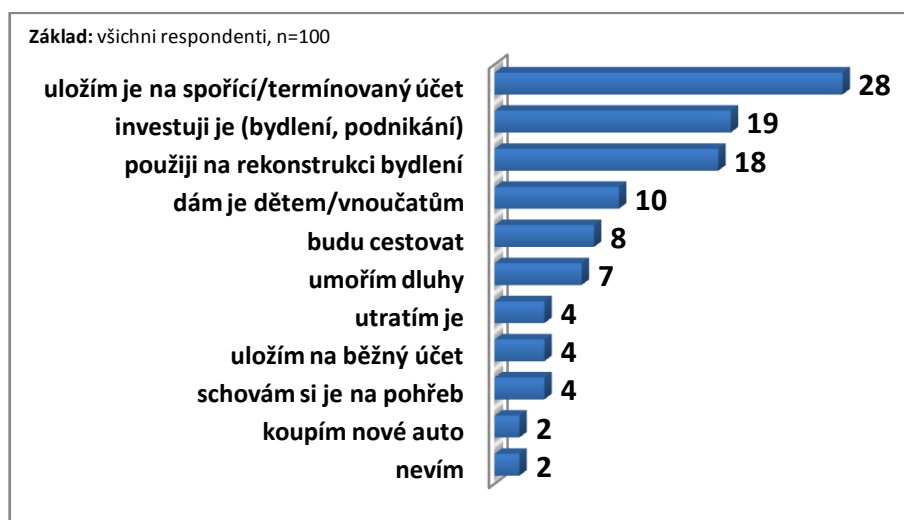
Otázky 10 a 11 byly velmi podobné. Nejprve chtěla autorka vědět, co by lidé v danou chvíli udělali, kdyby zdědili částku 200 000,- Kč, druhá otázka měla zjistit, co by lidé s touto částkou udělali v případě, kdy by věděli, že tyto peníze budou potřebovat za 2 roky.

První z těchto otázek nabídla celou škálu odpovědí, protože lidé mohli uvést cokoliv, co je v tu chvíli napadlo. Nejčastěji by lidé peníze použili na bydlení – na jeho pořízení, rekonstrukci či obměnu vybavení. Velká část dotázaných by rovněž peníze uložila, aby je měla k dispozici v budoucnu. K cestování by danou částku využilo 8% dotázaných, kteří spadali do věkové hranice 46-60 let. Jedná se tedy o lidi, kteří by si tímto splnili svůj sen poté, co jejich děti vylétli z rodinného hnízda.

Lidé ve věkové skupině 61 let a více by tuto částku nejčastěji dali dětem nebo vnoučatům, případně si je schovali na svůj vlastní pohřeb. Potvrdilo se tím to, co často slyšíme a vidíme u našich prarodičů.

6 dotázaných by zvolilo kombinaci dvou v níže uvedených – část by utratili a část buď uložili, nebo použili na vylepšení bydlení.

Obr. č. 16: Zdědili jste částku 200 000,- Kč, co s těmito penězi v tuto chvíli uděláte?

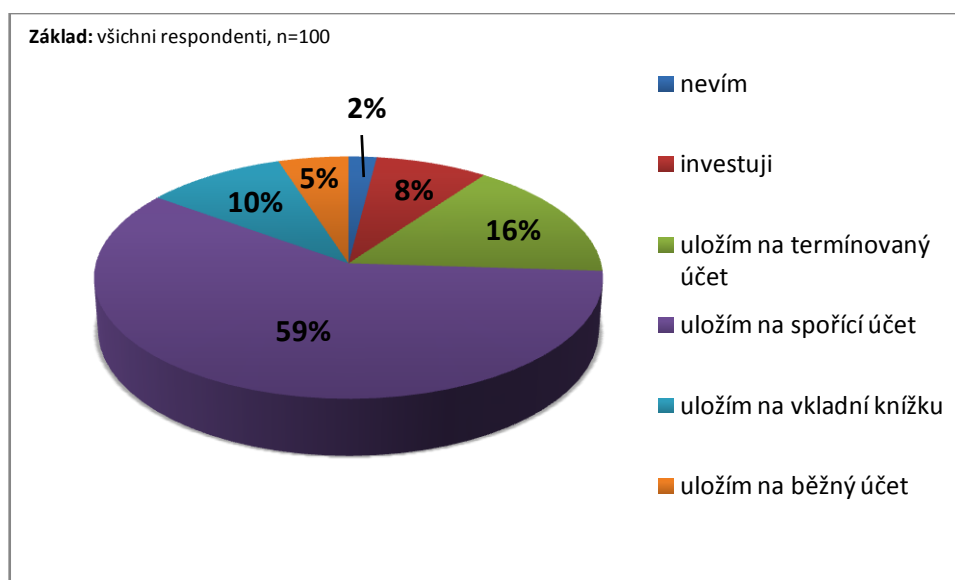
Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Jak již bylo řečeno, v další otázce se lidé měli zamyslet nad tím, jak zděděnou částku uchovat do doby, než jí budou potřebovat. Tři čtvrtiny z dotázaných by peníze uložily na spořicí nebo termínovaný účet a nechaly je zhodnocovat. Výhodou spořicího účtu je bezesporu to, že peníze můžete kdykoliv vybrat, nevýhodu spatřuji v tom, že banka může kdykoliv jednostranně změnit úrokovou sazbu. U termínovaného účtu sice úroková sazba zůstává stejná, ale oproti první variantě je nižší. Počítat je třeba ale i s inflací, která je zhruba stejně vysoká jako úrokové sazby a ve finále nám spolkně téměř veškeré výnosy.

Obojí je ale výhodnější, než nechat peníze na běžném účtu, kde prostě jen „leží“ a navíc hrozí riziko, že je kdykoli použijeme s odůvodněním, že je tam co nejdříve zase vrátíme. Ve většině případů je zpět na běžný účet nevrátíme a použijeme další.

Dalším způsobem, jak uložit peníze, je vkladní knížka, kterou preferuje 10% mnou dotázaných. Jedná se o předchůdce spořicích a termínovaných účtů a dnes se s ní setkáme jen výjimečně, protože oproti novým produktům nabízí i nižší zhodnocení uložených peněz. S touto formou se dnes setkáme jen výjimečně a to převážně u starších lidí, jak vyplynulo i z mého dotazníku.

Obr. č. 17: Jak naložíte s částkou 200 000,- Kč, kterou budete potřebovat za 2 roky?

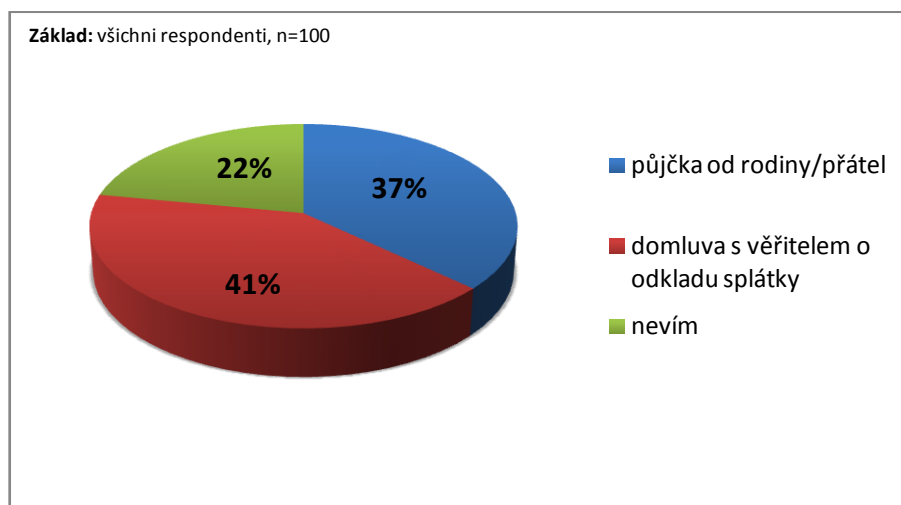
Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Všechny předešlé způsoby patří ke konzervativním způsobům, jak zhodnotit peníze, a odpovídá tomu i nízká úroková sazba. Pokud chce člověk větší výnos, je potřeba

namísto spoření investovat. V dnešní době je na trhu mnoho možností, kam investovat. Otázkou ale zůstává, zda se to v tomto případě, kdy budeme peníze potřebovat za 2 roky, vyplatí, jelikož investice počítají s delší dobou. I přesto by takovou formu uložení peněz zvolilo 8% respondentů. 75% z nich by se o vhodném produktu poradilose svým finančním poradcem, 25% by investovalo do státních dluhopisů a podílových fondů.

Každý z nás se může dostat do situace, kdy nebude mít na uhrazení pravidelné splátky. Další otázka tedy měla zjistit, jak by se lidé v takové situaci zachovali. Rozumné je v takových případech informovat věřitele o naší finanční situaci a pokusit se s ním domluvit na nějakém vhodném řešení. Další variantou je požádat o pomoc někoho z rodiny, zda by nám potřebnou částku mohli půjčit. Rozhodně není doporučováno v takovém případě nedělat nic a čekat, jak se zachová věřitel, protože pak splátka naroste o zbytečné sankce a úroky z prodlení. Dotazovaní by se zachovali takto:

Obr. č. 18: Jak byste řešili situaci, kdy byste neměli na zaplacení pravidelné splátky?

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

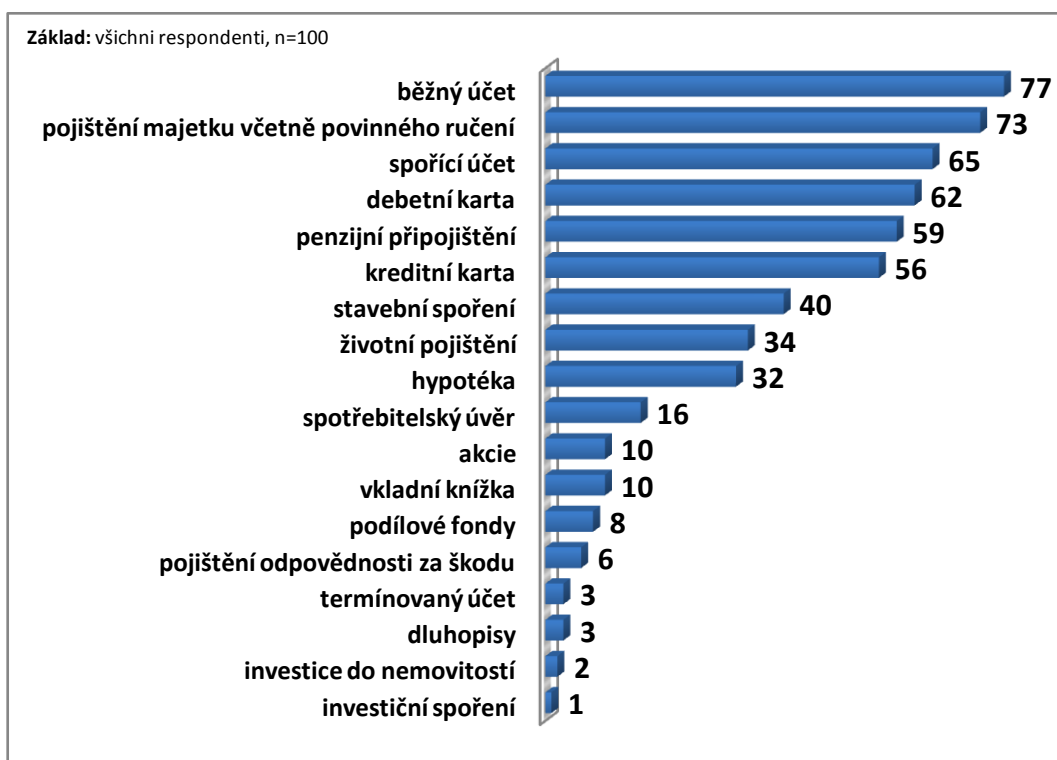
Pouze jedna pětina respondentů vůbec netuší, jak by se k takové situaci postavila, ostatní by buď informovali svého věřitele a domluvili se s ním na odkladu splátky, nebo by se svou situací snažili vyřešit právě půjčkou od rodiny nebo přátel. Právě takto by se zachovalo i 12% respondentů, kteří se s takovou situací již setkali.

Předposlední otázka byla jako jediná zaměřená na znalost finančních pojmů, konkrétně na pojmy debetní a kreditní karta. Mnozí totiž oba pojmy zaměňují, případně ani netuší,

že se jedná o dvě rozdílné věci. Přestože se 69% dotázaných domnívalo, že tento rozdíl zná, skutečnost je taková, že jasno v těchto pojmech mají jen necelé 2/3 z nich. Ostatní dotazovaní na rovinu uvedli, že rozdíl mezi oběma produkty neznají.

Poslední otázka od respondentů zjišťovala, jaké konkrétní finanční produkty sami využívají. Díky předešlé otázce se dá předpokládat, že čísla u debetních a kreditních karet nejsou přesná, protože více než polovina z těch, co kreditní kartu dle svých slov mají, ji mylně vydávají za kartu debetní. Toto tvrzení potvrzuje i fakt, že zatímco běžný účet má 77 respondentů, kartu k němu uvedlo pouze 62 lidí. Jedním z vysvětlení, proč ne všichni respondenti mají běžný účet, může být fakt, že mnoho domácností využívá společný účet, kdy majitelem takového účtu je jen jeden z manželů, druhý je pouze disponent s možností využívat i debetní kartu.

Obr. č. 19: Jaké finanční produkty využíváte?

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

U této otázky byla pro autorku překvapující jedna skutečnost. Zatímco zadluženost českých domácností rok od roku stoupá, především díky množství nesplácených spotřebitelských úvěrů, ze vzorku dotázaných tento produkt uvedlo jen 16%. Je možné, že lidé konečně začínají přemýšlet nad tím, jestli je opravdu nutné se zadlužovat.

5.4 Chí-kvadrát test nezávislosti v kontingenční tabulce

Chí-kvadrát test je základním a nejpoužívanějším testem nezávislosti v kontingenční tabulce. Testujeme zde hypotézu, že sledované dvě veličiny jsou nezávislé.

Základem je dvourozměrná kontingenční tabulka, která vznikne roztríděním jednotek souboru podle dvou kvalitativních znaků – v našem případě podle odpovědi na příslušnou otázku a podle věku nebo dosaženého vzdělání. Četnosti v jednotlivých políčkách uvnitř tabulky označujeme n_{ij} . První index nám vyjadřuje i -tou variantu prvního znaku, druhý j -tou variantu druhého znaku. Okrajové četnosti mají jeden index, znaménkem + označujeme sčítání. Symbol n_{i+} znamená součet všech četností v i -tém řádku, n_{+j} je součet všech četností v j -tém sloupci. Schéma kontingenční tabulky je uvedeno v tabulce 2.

Tab. č. 2: Schéma kontingenční tabulky

	znak 1 – 1. skupina	znak 1 – 2. skupina	...	celkem
znak 2 – 1. skupina	n_{11}	n_{12}	...	n_{1+}
znak 2 – 2. skupina	n_{21}	n_{22}	...	n_{2+}
znak 2 – 3. skupina	n_{31}	n_{32}	...	n_{3+}
...	...	...	...	n_{i+}
celkem	n_{+1}	n_{+2}	n_{+j}	n

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Test, který použijeme k ověření nezávislosti v kontingenční tabulce, porovnává získané četnosti s četnostmi teoretickými, které bychom v případě nezávislosti očekávali. Tyto očekávané četnosti značíme n'_{ij} a pro $i = 1, 2, \dots, r$ a $j = 1, 2, \dots, s$ platí

$$n'_{ij} = \frac{n_{i+} \cdot n_{+j}}{n}$$

Hypotézy volíme ve tvaru:

- H_0 : znaky v kontingenční tabulce jsou nezávislé
- H_1 : znaky v kontingenční tabulce jsou závislé

Jako testové kritérium volíme veličinu

$$G = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

kteřá má v případě nezávislosti a při dostatečně velkém množství pozorování přibližně chí-kvadrát rozdělení s $v = (r-1)(s-1)$ stupni volnosti. Jestliže hodnota testového kritéria G překročí kritickou hodnotu na zvolené hladině významnosti α , zamítáme hypotézu o nezávislosti (H_0) a přijímáme hypotézu o vzájemné závislosti (H_1). (HINDLS A KOL., 2007)

Do chí- kvadrát testu nezávislosti byly vybrány následující otázky:

1. Víte, kdo je finančně gramotný člověk?
2. Spoříte si na stáří?
3. Myslíte si, že víte, jaký je rozdíl mezi kreditní a debetní kartou?

Smyslem testu bylo zjistit, zda existuje závislost mezi finanční gramotností a mezi věkem nebo dosaženým vzděláním, proto byla každá z výše uvedených otázek testována vždy jednou podle věku a jednou podle dosaženého vzdělání.

Hypotézy jsme volili ve tvaru:

- H_0 : znaky v kontingenční tabulce jsou nezávislé
- H_1 : znaky v kontingenční tabulce jsou závislé

Jelikož jsou u věku i vzdělání vždy 4 skupiny a u odpovědí 2 skupiny, bude počet stupňů volnosti chí-kvadrát rozdělení $v = 3 \rightarrow (r - 1)(s - 1) = (4 - 1)(2 - 1)$. Zvolili jsme si hladinu významnosti $\alpha = 0,05$, u které je při daném stupni volnosti kritická hodnota 7,81. Všechny hodnoty testového kritéria, které přesáhnou tuto kritickou hodnotu, budou patřit do kritického oboru a to povede k zamítnutí hypotézy H_0 .

V případě přijetí hypotézy H_1 je možné dále zkoumat, jak moc silná tato závislost je. Pro toto byl vybrán Cramérův koeficient kontingence

$$V = \sqrt{\frac{G}{n(m - 1)}}$$

kde: V ... Cramérův koeficient kontingence

m ... $\min(r, s)$

Hodnota tohoto koeficientu je v případě nezávislosti nulová, v případě pevné závislosti je rovna 1. (MAREK A KOL., 2013)

Otázka č. 1 – Víte, kdo je finančně gramotný člověk?

V programu MS Excel jsme ze získaných odpovědí vytvořili následující kontingenční tabulku:

Tab. č. 3: Sdružené absolutní četnosti – otázka č. 1 (věk)

Počet z víte, kdo je finančně gramotný člověk? věk	odpověď		Celkový součet
	ne	ano	
18-30 let	8	20	28
31-45 let	10	24	34
46-60 let	5	16	21
61 let a více	5	12	17
Celkový součet	28	72	100

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

V následující tabulce jsou již vypočítané hodnoty očekávaných četností a rovněž i hodnota testového kritéria G .

Tab. č. 4: Výpočty – otázka č. 1 (věk)

n_{ij}	n'_{ij}	$n_{ij} - n'_{ij}$	$\frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$
8	7,84	0,16	0,003
20	20,16	-0,16	0,001
10	9,52	0,48	0,024
24	24,48	-0,48	0,009
5	5,88	-0,88	0,132
16	15,12	0,88	0,051
5	4,76	0,24	0,012
12	12,24	-0,24	0,005
100	100,00	0	0,237

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Hodnota testového kritéria G je 0,237, která je nižší než kritická hodnota 7,81. Proto v tomto případě přijímáme hypotézu H_0 o nezávislosti znaků v kontingenční tabulce. Věk respondentů nemá vliv na správnou odpověď otázky č. 1 – Víte, kdo je finančně gramotný člověk?

Stejným způsobem provedeme u této otázky i test nezávislosti podle dosaženého vzdělání.

Tab. č. 5: Sdružené absolutní četnosti – otázka č. 1 (vzdělání)

Počet z víte, kdo je finančně gramotný člověk? vzdělání	odpověď		Celkový součet
	ne	ano	
základní	13	9	22
vyučen/a	14	26	40
odborné s maturitou	1	23	24
vyšší odborné, vysokoškolské		14	14
Celkový součet	28	72	100

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Výpočty pro závislost mezi vzděláním a finanční gramotností vypadají takto:

Tab. č. 6: Výpočty – otázka č. 1 (vzdělání)

n_{ij}	n'_{ij}	$n_{ij} - n'_{ij}$	$\frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$
13	6,16	6,84	7,595
9	15,84	-6,84	2,954
14	11,20	2,80	0,700
26	28,80	-2,80	0,272
1	6,72	-5,72	4,869
23	17,28	5,72	1,893
0	3,92	-3,92	3,920
14	10,08	3,92	1,524
100	100,00	0	23,727

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Hodnota testového kritéria G je 23,727 a patří do kritického oboru. V tomto případě zamítáme hypotézu H_0 o nezávislosti a přijímáme hypotézu H_1 . Jak moc je tato závislost silná můžeme zjistit pomocí Cramérova koeficientu kontingence

$$V = \sqrt{\frac{23,727}{100(3-1)}} = 0,34434$$

Cramérův koeficient kontingence nabývá hodnot 0 až 1 a závislost je tím silnější, čím více se blíží k hodnotě 1. V tomto případě se koeficient nachází v dolní části intervalu možných hodnot, závislost je tedy spíše slabší.

Otázka č. 2 – Spoříte si na stáří?

Rozdělení absolutních četností podle toho, jak respondenti na tuto otázku odpovídali, má takovouto podobu:

Tab. č. 7: Sdružené absolutní četnosti – otázka č. 2 (věk)

Počet z spoříte si na stáří? věk	odpověď		Celkový součet
	ne	ano	
18-30 let	11	17	28
31-45 let	6	28	34
46-60 let	2	19	21
61 let a více	1	16	17
Celkový součet	20	80	100

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Výpočet testového kritéria je zobrazen v tabulce č. 8.

Tab. č. 8: Výpočty – otázka č. 2 (věk)

n_{ij}	n'_{ij}	$n_{ij} - n'_{ij}$	$\frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$
11	5,6	5,4	5,207
17	22,4	-5,4	1,302
6	6,8	-0,8	0,094
28	27,2	0,8	0,024
2	4,2	-2,2	1,152
19	16,8	2,2	0,288
1	3,4	-2,4	1,694
16	13,6	2,4	0,424
100	100,00	0	10,185

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Testové kritérium má v tomto případě hodnotu 10,185 a patří do kritického oboru. Zamítáme tedy hypotézu o nezávislosti H_0 a přijímáme hypotézu H_1 , která nám říká, že potřeba zajištění na stáří stoupá s věkem. Mladí lidé většinu svých peněz vkládají do bydlení a později do dětí, tudíž nemají tolik volných finančních prostředků, které by mohli odkládat na stáří.

Hodnota Cramérova koeficientu kontingence V je rovna 0,226, opět se tedy jedná o spíše slabou závislost.

V případě odpovědí na stejnou otázku v závislosti na vzdělání jsou hodnoty následující:

Tab. č. 9: Sdružené absolutní četnosti – otázka č. 2 (vzdělání)

Počet z spoříte si na stáří? vzdělání	odpověď		Celkový součet
	ne	ano	
základní	10	12	22
vyučen/a	5	35	40
odborné s maturitou	3	21	24
vyšší odborné, vysokoškolské	2	12	14
Celkový součet	20	80	100

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Testové kritérium je vypočteno v tabulce č. 10.

Tab. č. 10: Výpočty – otázka č. 2 (vzdělání)

n_{ij}	n'_{ij}	$n_{ij} - n'_{ij}$	$\frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$
10	4,4	5,6	7,127
12	17,6	-5,6	1,782
5	8,0	-3,0	1,125
35	32,0	3,0	0,281
3	4,8	-1,8	0,675
21	19,2	1,8	0,169
2	2,8	-0,8	0,229
12	11,2	0,8	0,057
100	100,00	0	11,444

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

I v tomto případě spadá hodnota testového kritéria do kritického oboru a stejně jako v případě věku, i zde přijímáme hypotézu H_1 o vzájemné závislosti mezi vzděláním a zajištěním se na stáří. I tato hypotéza má své opodstatnění. Čím je člověk vzdělanější, tím je větší pravděpodobnost, že získá lépe placenou práci a může si pravidelně na stáří spořit větší částky.

Závislost je v tomto případě je sice o něco málo silnější než v případě věku, ale výsledná hodnota Cramérova koeficientu kontingence 0,239 naznačuje, že i zde se jedná o závislost slabší.

Otázka č. 3 – Myslíte si, že víte, jaký je rozdíl mezi kreditní a debetní kartou?

Poslední otázka zkoumá, zda existuje závislost mezi věkem či vzděláním a vlastním sebehodnocením. Sdružené absolutní četnosti již nejsou uvedeny v kontingenční tabulce, ale přímo ve výpočtové tabulce v prvním sloupci (n_{ij}).

Tab. č. 11: Výpočty – otázka č. 3 (věk)

n_{ij}	n'_{ij}	$n_{ij} - n'_{ij}$	$\frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$
8	8,68	-0,68	0,053
20	19,32	0,68	0,024
8	10,54	-2,54	0,612
26	23,46	2,54	0,275
5	6,51	-1,51	0,350
16	14,49	1,51	0,157
10	5,27	4,73	4,245
7	11,73	-4,73	1,907
100	100,00	0	7,623

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Stejně jako v případě první testované otázky přijímáme hypotézu H_0 o nezávislosti testovaných proměnných. Věk tedy nemá vliv na vlastní sebehodnocení.

Jiné to ovšem je, pokud věk zaměníme za vzdělání.

Tab. č. 12: Výpočty – otázka č. 3 (vzdělání)

n_{ij}	n'_{ij}	$n_{ij} - n'_{ij}$	$\frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$
8	6,82	0,18	0,204
14	15,18	-1,18	0,092
20	12,40	7,60	4,658
20	27,60	-7,60	2,093
2	7,44	-5,44	3,978
22	16,56	5,44	1,787
1	4,34	-3,34	2,570
13	9,66	3,34	1,155
100	100,00	0	16,537

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

V případě vzdělání je opět, stejně jako u předchozích otázek, hodnota testového kritéria v kritickém oboru a my zamítáme hypotézu H_0 o nezávislosti. Testem jsme zjistili, že s rostoucím vzděláním roste i důvěra v to, že známe správnou odpověď.

Podobně jako u všech předešlých testů se i zde jedná o závislost slabší ($V = 0,288$).

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit úroveň finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let a pomocí vhodné statistické metody zjistit, zda existuje závislost mezi věkem, dosaženým vzděláním a mírou finanční gramotnosti.

V teoretické části této práce byl nejprve vysvětlen pojem finanční gramotnost a čtenář byl seznámen s jejími základními složkami – složkou peněžní, finanční a rozpočtovou. Rozpočtové složce byla věnována i druhá kapitola, ve které bylo nastíněno, co je rodinný/osobní rozpočet a jak si takový rozpočet vytvořit. Dále byly uvedeny možné důsledky, které vyplývají z nesprávného hospodaření domácností a byl přiblížen osobní bankrot jako jedna z možností, jak se dostat z kolotoče dluhů. Třetí kapitola byla věnována finančnímu vzdělávání v ČR, jeho přínosům, struktuře a konkrétním formám daného vzdělávání. V poslední kapitole teoretické části byly prezentovány výsledky doposud provedených průzkumů finanční gramotnosti u nás i ve světě, které byly použity pro srovnání s výsledky vlastního dotazníkového šetření.

V praktické části této bakalářské práce byl pomocí dotazníku proveden průzkum finanční gramotnosti občanů České republiky starších 18 let. V závěru práce byly vybrané otázky testovány na to, zda existuje závislost mezi úrovní finanční gramotnosti a věkem nebo dosaženým vzděláním.

Na průzkumu se podílelo celkem 100 respondentů, kteří byli rozděleni dle pohlaví, věku a nejvyššího dosaženého vzdělání. Poměr mužů a žen byl téměř stejný a nejvíce respondentů se pohybovalo ve věkové skupině 31 – 45 let. Co se vzdělání týče, nejvíce dotazovaných bylo vyučeno (40%).

Průzkumem bylo zjištěno, že osobní/rodinný rozpočet si sestavuje 73% dotázaných a $\frac{3}{4}$ s nich ho i pravidelně dodržuje. Při srovnání s posledním průzkumem společnosti STEM/MARK, který proběhl v roce 2010, má přehled o svých financích stále více domácností.

Téměř třetina dotázaných by z úspor v případě nečekaného výpadku příjmu (ztráta zaměstnání, nemoc aj.) nedokázala vyžít ani 3 měsíce. Výše úspor však roste s věkem a dosaženým vzděláním

Jedna z dalších otázek zjišťovala, zda a jakým způsobem si lidé šetří na stáří. Činí tak 80% všech dotázaných, nejčastěji formou penzijního připojištění, na dalších místech jsou životní pojištění a stavební spoření. Kombinaci dvou a více produktů využívá 34% respondentů. Nejčastějším důvodem, proč si lidé na stáří nespoří je to, že nemají z čeho.

Rozumněji se lidé začínají chovat i v oblasti zadlužování. 97% z dotázaných si nikdy nepůjčilo na nákup vánočních dárků a dovolené, protože to považují za zbytečné a nerozumné.

Pokud by dotazovaní zdělili větší částku peněz, kterou by v danou chvíli nepotřebovali, naprostá většina z nich by peníze uložila, nejčastěji na spořicí nebo termínovaný účet. Pouze 8% dotázaných by se rozhodlo danou částku investovat.

80% respondentů ví, jak se zachovat v případě, že by neměli dostatek finančních prostředků na uhrazení pravidelné platby nebo splátky úvěru. V daném případě by buď informovali věřitele a snažili se společně najít řešení, nebo by zvážili půjčku od rodiny či přátel.

V průzkumu také vyplynulo, že nejpoužívanějšími finančními produkty jsou běžný účet, pojištění majetku včetně povinného ručení a spořicí účet.

V druhé části praktické práce byly odpovědi 3 vybraných otázek testovány chí kvadrát testem nezávislosti. Cílem tohoto testu bylo zjistit, zda existuje závislost mezi úrovní finanční gramotnosti a věkem či vzděláním. Výsledky jasně vypovídají o tom, že úroveň dosaženého vzdělání má vliv na úroveň finanční gramotnosti a to přímo úměrně – čím vyšší stupeň vzdělání, tím vyšší míra finanční gramotnosti. Pouze druhá testovaná otázka je závislá i na věku, což má logické opodstatnění.

Po prozkoumání odpovědí z průzkumu a provedení testu nezávislosti v závěru praktické části bylo docíleno závěru, že vzdělání a finanční gramotnost spolu úzce souvisí. Vzdělání lidé více přemýšlejí o svých penězích – za co je utratí, jakým způsobem budou financovat své potřeby a jak si tvořit rezervy na stáří nebo nepříznivá období. Nejenom obecné vzdělání, ale i to finanční má stále větší význam a životě každého člověka a čím dříve se s ním začne, tím lépe.

Seznam tabulek

Tab. č. 1: Varianty odpovědí	36
Tab. č. 2: Schéma kontingenční tabulky	41
Tab. č. 3: Sdružené absolutní četnosti – otázka č. 1 (věk).....	43
Tab. č. 4: Výpočty – otázka č. 1 (věk)	43
Tab. č. 5: Sdružené absolutní četnosti – otázka č. 1 (vzdělání)	44
Tab. č. 6: Výpočty – otázka č. 1 (vzdělání)	44
Tab. č. 7: Sdružené absolutní četnosti – otázka č. 2 (věk).....	45
Tab. č. 8: Výpočty – otázka č. 2 (věk)	45
Tab. č. 9: Sdružené absolutní četnosti – otázka č. 2 (vzdělání)	46
Tab. č. 10: Výpočty – otázka č. 2 (vzdělání).....	46
Tab. č. 11: Výpočty – otázka č. 3 (věk)	47
Tab. č. 12: Výpočty – otázka č. 3 (vzdělání).....	47

Seznam obrázků

Obr. č. 1: Schéma složek finanční gramotnosti.....	10
Obr. č. 2: Celkové zadlužení domácností ČR (v mil. Kč)	14
Obr. č. 3: Počet nařízených exekucí v ČR 2010 - 2014.....	16
Obr. č. 4: Sestavování domácího rozpočtu	23
Obr. č. 5: Složení respondentů podle pohlaví.....	28
Obr. č. 6: Složení respondentů podle věku	29
Obr. č. 7: Složení respondentů podle nejvyššího dosaženého vzdělání.....	29
Obr. č. 8: Považujete se za finančně gramotného člověka?.....	30
Obr. č. 8: Důvody, proč si lidé nesestavují osobní/rodinný rozpočet	31
Obr. č. 9: Jak dlouho byste momentálně dokázali vyjít z úspor?	31
Obr. č. 10: Spoříte si na stáří?	32
Obr. č. 11: Finanční produkty využívané k tvorbě úspor na stáří	33
Obr. č. 12: Z jakého důvodu si nespoříte na stáří?	33
Obr. č. 13: Čtete si poctivě smluvní podmínky před podpisem úvěrové smlouvy?	34
Obr. č. 14: Vaše dítě/vnouče potřebuje nový mobil, ale Vy na něj nemáte, co uděláte?	35
Obr. č. 15: Jakým způsobem byste v tuto chvíli financovali koupi nové lednice?	35
Obr. č. 16: Zdědili jste částku 200 000,- Kč, co s těmito penězi v tuto chvíli uděláte? ..	37
Obr. č. 17: Jak naložíte s částkou 200 000,- Kč, kterou budete potřebovat za 2 roky? ..	38
Obr. č. 18: Jak byste řešili situaci, kdy byste neměli na zaplacení pravidelné splátky? ..	39
Obr. č. 19: Jaké finanční produkty využíváte?	40

Seznam použitých zkratk

ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ESF	Evropský sociální fond
EU	Evropská unie
INFE	International Network on Financial Education (Mezinárodní síť pro finanční vzdělávání)
Kč	koruna česká
MF	Ministerstvo financí
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)

Použitá literatura

- HINDLS, R. a kol. *Statistika pro ekonomy*. 8. vydání. Praha: Professional Publishing, 2007. 415 s. ISBN 978-80-86946-43-6
- KLÍNSKÝ, P. a kol. *Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol*. 1. vydání. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. 96 s. ISBN 978-80-904396-1-0
- MAREK, L. a kol. *Statistika v příkladech*. 1. vydání. Praha: Professional Publishing, 2013. 403 s. ISBN 978-80-7431-118-5
- NAVRÁTILOVÁ, P. *Finanční gramotnost – učebnice učitele*. 1. vydání. Kralice na Hané: Computer Media, 2012. 120 s. ISBN 978-80-7402-107-7
- NOVESKÝ, I. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 1. vydání. Praha: COFET, 2009. 448 s. ISBN 80-254-4207-4
- PETÝRKOVÁ, L. CHMELAŘOVÁ, P. *Základy finanční gramotnosti*. 1. vydání. Praha: Generation Europe, 2011. 94 s. ISBN 978-80-904974-8-1
- SKOŘEPA, M. SKOŘEPOVÁ, E. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia – manuál pro učitele*. 1. vydání. Praha: Scienta, 2008. 197 s. ISBN 978-80-86960-40-1

Elektronické zdroje

- emailová komunikace s Petrou Zapletalovou, marketingovou ředitelkou Nadace Terezy Maxové dětem. [cit. 14. 3. 2015]
- *Finanční gramotnost*. [online] 2015 [cit. 29. 3. 2015] Dostupné z: <http://www.nenechsedojit.cz/>
- *Finanční gramotnost – Kvantitativní výzkum pro MF ČR*. [online] 2007 [cit. 28. 2. 2015] Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/odborne-studie-a-vyzkumy/2012/vyzkumy-k-financni-gramotnosti-9406>
- *Finanční gramotnost v ČR – Kvantitativní výzkum*. [online] 2010 [cit. 28. 2. 2015] Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/odborne-studie-a-vyzkumy/2012/vyzkumy-k-financni-gramotnosti-9406>
- *Measuring financial literacy: result of the OECD INFE pilot study*. [online] 2012 [cit. 22. 2. 2015] Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/odborne-studie-a-vyzkumy/2012/vyzkumy-k-financni-gramotnosti-9406>
- *Národní strategie finančního vzdělávání*. [online] MFČR, 2010 [cit. 22. 2. 2015] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/31443/>
- *Proč se finančně vzdělávat?* [online] MFČR, 2015 [cit. 29. 3. 2015] Dostupné z: <http://www.psfv.cz/>

Seznam příloh

Příloha A: Dotazník

Příloha A

Dobrý den,

jmenuji se Tereza Ondráčková a jsem studentkou 3. ročníku ekonomické fakulty ZČU v Plzni.

Právě v ruce držíte dotazník finanční gramotnosti, jehož výsledky poslouží k analýze finanční gramotnosti dospělých, která je součástí mé bakalářské práce s názvem Finanční gramotnost. Dotazník se skládá ze dvou částí – obecných informací, které poslouží jako kategorie pro vyhodnocování, a otázek týkajících se finanční oblasti.

Celý dotazník je anonymní a poslouží pouze jako podklad pro již zmíněnou analýzu v mé práci.

Velice Vám děkuji za Váš čas a ochotu podílet se na průzkumu.

Obecné informace

Pohlaví:

- a) muž
- b) žena

Věk:

- a) 18 – 30 let
- b) 31 – 45 let
- c) 46 – 60 let
- d) 61 let a více

Vzdělání:

- a) základní
- b) vyučen/a
- c) odborné s maturitou
- d) vyšší odborné, vysokoškolské

Finanční gramotnost

1. Kdo je podle Vás finančně gramotný člověk? Považujete se za něj i Vy?

.....
.....

2. Sestavujete si rodinný/osobní rozpočet? Pokud ano – dodržujete ho? Pokud ne – uveďte důvod.

- a) Ano .....
- b) Ne .....

3. Jak dlouho byste v případě nečekaného výpadku hlavního příjmu (nemoc, ztráta zaměstnání) dokázali momentálně vyjít z úspor?

.....
.....

4. Spoříte si na stáří? Pokud ano – jakým způsobem? Pokud ne – uveďte důvod.

- a) Ano .....
- b) Ne .....

5. V případě, že si berete půjčku nebo úvěr, čtete s poctivě smluvní podmínky před popisem smlouvy? Rozumíte jim?

.....
.....

6. Půjčujete si na nákup vánočních dárků, dovolené nebo jiné podobné události? Uveďte důvod.

.....
.....

7. Vašemu dítěti/vnoučeti se rozbil mobilní telefon a potřebuje nový. Model, který si vybralo, je ale na hranici Vašich současných možností. Co uděláte?

.....
.....

8. Rozbila se Vám lednice a musíte koupit novou. Jakým způsobem byste v tuto chvíli financovali její koupi?

- a) Splátkový prodej
- b) Půjčka od vlastní banky
- c) Vlastní úspory
- d) Půjčka od nebankovní společnosti
- e) Kreditní karta

9. Pokuste se možnosti z předcházející otázky seřadit od nejvýhodnější k nejméně výhodné:

.....
.....
.....
.....
.....

10. Zdělili jste částku 200 000 Kč. Co s těmito penězi uděláte?

.....
.....

11. Zdělili jste částku 200 000 Kč a víte, že tyto peníze budete potřebovat až za dva roky. Jak s těmito penězi naložíte?

.....
.....

12. Jak byste řešil/a situaci, kdy byste neměl/a na zaplacení pravidelné splátky nebo platby? Dostal/s jste se někdy do takové situace?

.....
.....

13. Víte, jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou? Uveďte jej:

.....
.....

14. Jaké finanční produkty využíváte? Zaškrtněte.

- Běžný účet
- Spořicí účet
- Penzijní připojištění
- Stavební spoření
- Debetní karta
- Kreditní karta
- Životní pojištění
- Pojištění majetku včetně povinného ručení
- Spotřebitelský úvěr
- Hypotéka
- Americká hypotéka
- Akcie
- Dluhopisy
- Podílové fondy
- Ani jeden
- Jiné   Uveďte jaké: .....

Abstrakt

ONDRÁČKOVÁ, Tereza. *Finanční gramotnost*. Bakalářská práce. Cheb: Fakulta ekonomická ZČU v Plzni, 55 s., 2015

Klíčová slova: finanční gramotnost, osobní finance, rodinný rozpočet, hospodaření domácností, finanční vzdělávání

Bakalářská práce se zabývá finanční gramotností. Cílem práce je pomocí dotazníkového šetření zjistit úroveň finanční gramotnosti a finančního chování obyvatel České republiky starších 18 let.

V teoretické části je vysvětlen pojem finanční gramotnost a představeny její jednotlivé složky. Dále je čtenář seznámen s hospodařením v rámci osobních a rodinných financí včetně důsledků, které vyplývají z nesprávného hospodaření. Zmíněn je i osobní bankrot jako jedna z možností, jak se zbavit dluhů. Další část práce se zabývá finančním vzděláváním jako prevencí před zadlužováním, strukturou tohoto vzdělávání a konkrétními formami v České republice.

Praktická část pak analyzuje úroveň finanční gramotnosti v České republice. Výsledky této analýzy jsou následně srovnány s výsledky výzkumů, které proběhly v předchozích letech. Současně je u vybraných otázek proveden chí-kvadrát test nezávislosti pro zjištění, zda se úroveň finančního vzdělání mění s věkem či dosaženým vzděláním.

Abstrakt

ONDŘÁČKOVÁ, Tereza. *Financial literacy*. Bachelor thesis. Cheb: Faculty of Economics, University of West Bohemia in Pilsen, 55 p., 2015

Key words: financial literacy, personal finance, family budget, household management, financial education

Bachelor thesis deals with financial literacy. The aim is, acquire by questionnaire a level of financial literacy and financial behavior of the Czech population older than 18 years.

The theoretical part explains the concept of financial literacy and presented it's individual components. Furthermore, the reader is introduced by the economy in the context of personal and family finances, including the consequences that result from improper management. Mentioned is also personal bankruptcy as an option to get rid of debts.

Another part deals with financial education as prevention of indebtedness. The structure of the education and its specific forms in the Czech Republic.

The practical part analyzes the level of financial literacy in the Czech Republic. The results of this analysis are then compared with the results of researches undertaken in previous years. At the same time is conducted chi-square test of independence on selected issues, to determine whether the level of financial education varies with age and educational attainment.